

KUR'AN ÖĞRETİMİNDE TEMEL BOYUTLAR

Ömer DEMİR^(*)

Öz

Araştırmada Kur'an öğretimi farklı yönleri ile ele alınarak bütüncül bir Kur'an öğretimi tasarımı sunulmaktadır. Söz konusu öğretim modelinin temellendirilmesi açısından öncelikle Kur'an'ı okumanın mahiyeti, insanlar için önemi ve gönderiliş amacı ele alınmıştır. Bu bağlamda Kur'an'ın ne olduğu Kur'an'dan hareketle ortaya konulurken ne olmadığına ilişkin de yanlış Kur'an tasavvur ve algıları üzerinde durulmuştur. Kur'an tasavvurunun Kur'an öğretiminde nasıl etkili olabileceğine dikkat çekilmiştir. Önerilen Kur'an öğretim modelinde ise öncelikle Kur'an okumanın birbiri içinde birçok beceriyi barındıran üst bir beceri olduğuna vurgu yapılmıştır. Kur'an okuma becerisi öğretim açısından değerlendirildiğinde, Kur'an öğretiminin kendi içinde birtakım boyutları olduğu yargısına varılmıştır. Buna göre Kur'an öğretiminde manevi boyut, lafzi boyut, anlama boyutu ve uygulama boyutu temel boyutlar olarak ortaya konulmuştur. Araştırmada söz konusu boyutların öğretiminin nasıl yapılması gerektiği çalışmanın sınırları içinde ele alınmıştır. Kur'an öğretiminde yer alması gereken boyutlardan her birinin diğerine alternatif olmadığı, aksine birbirlerine muhtaç oldukları ve birbirlerini desteklemelerinin gereği üzerinde durulmuştur. Kur'an öğretimi yaygın din eğitiminin en önemli kurumu olan Kur'an kurslarında verilen Kur'an eğitim ve öğretimi ile örgün eğitim kurumlarında seçmeli ders olarak okutulan Kur'an-ı Kerim dersini yakından ilgilendirmektedir. Araştırmanın, Kur'an derslerinin program geliştirme çalışmalarına ve dersin özel öğretim yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Her düzeyde gerçekleştirilen Kur'an öğretiminin birey, toplum ve çağın ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve daha etkili-verimli olması için benzer çalışmalara ihtiyaç vardır. Araştırmada kaynak taraması yöntemi kullanılmış olup elde edilen bilgiler araştırma probleminin çözümü bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kur'an Öğretimi, Kur'an Okuma Becerisi, Kur'an Okumanın Mahiyeti, Kur'an Tasavvuru, Kur'an Öğretiminde İlkeler*

^(*) Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi
(e-posta: omerogretmen@msn.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7929-9559>

Basic Dimensions of Koran Education

Abstract

An integrative teaching design of Koran is presented in the research as the teaching of Koran is considered with the different aspects. Especially, the property of reading Koran, its important for the man and the sending goal have been considered in terms of founding the aforementioned teaching model. In this sense, the incorrect Koran description and perceptions have been focused about what The Koran isn't as it has been revealed about what The Koran is, with reference to The Koran. It has been pointed how the description of Koran would be effective in teaching The Koran. It has been focused that the reading of Koran is especially an upper skill which includes many abilities in the model of teaching The Koran which is suggested. When the skill to read The Koran is considered in terms of teaching, it has been concluded that the teaching of Koran has a set of aspects in itself. Accordingly, the aspects of moral, grammatical, understanding and practice have been revealed as the main aspects in teaching of Koran. It has been considered in the limits of study how the aforementioned aspects' teaching should be done in the research. It has been focused that each of the aspects which require to be in the teaching of Koran isn't alternative but they are in need for each other and they need to support each other. The teaching of Koran is a particular concept to the teaching and training of Koran which is provided in the courses of Koran which are the most important institution in the informal religious training, and the lesson of Koran which is given as an election lesson in the formal training institutions. The research may contribute to the program development studies for the lessons of Koran and to the development of private teaching methods for the lesson. There is a need for the similar lessons in order that the Koran teaching which is given at all the level meets the needs of persons, society and age, and it can be more effective. The literature review method has been used in the research and the information which is obtained has been evaluated within the sense of solving the research problem.

Keywords: *Teaching the Koran, Skill to Read the Koran, The Property of Reading The Koran, The Description of Reading the Koran.*

Giriş

Bütün dinlerin iman ilkelerinden biri dinin kutsal kabul ettiği kitaba inanmaktır. Vahye dayalı dinlerde ise kutsal kitabın daha özel bir anlamı vardır. Çünkü kutsal kitap Allah'ın sözüdür ve dinin temel inanç, ilke ve sınırlarını belirler. Bu nedenle dine inanma ile kutsal kitaba inanma ile eş değer tutulmuştur. İslam dinine göre kutsal kitap değerini vahiy kaynaklı olmasından alır. Bu nedenle vahiy kaynaklı dinleri ehl-i kitap olarak vassıflandırarak diğer dinlere göre onları kendisine daha yakın bulur. Bu ayrıcalıklı tutumun nedeni vahye verdiği önemden kaynaklanır. Vahiy, gaybın-aşkınlığın insana açılan penceresi ve Allah'ın varlığının belgelerindedir. Kur'an'da vahiy olgusu ve kapsamı yalnızca insanlık dünyası ile sınırlı tutulmamıştır. Vahiy aynı zamanda, tüm varlık âleminin var olmasını, işleyişini ve düzenini sağlayan ilahi yönlendirme ve takdirdir. Kur'an'a göre

Allah bütün varlık âlemi ile kendi düzeylerinde vahiy ile iletişim halindedir. Bu durum Kur'an'da gökler, yeryüzü, bal arısı ile örneklendirilmiştir (16/*Nahl*/68; 41/*Fussilet*/12). Kur'an kıssalarında bildirildiğine göre Allah peygamber olmayan insanlarla da ilham diyebileceğimiz düzeyde vahiy ile iletişim kurmuştur. Bu duruma Hz. Musa'nın annesine ve Hz. Meryem'e yapılan ilahi yönlendirmeler örnek olarak verilebilir (20/*Taha*/18; 3/*Ali İmran*/47). Kur'an'da geçen vahiy ile ilgili bu açıklamalardan, hiçbir varlığın sahihsiz olmadığı iradesiz varlıkların Allah'ın emri ile hareket ettiği, iradeli varlıklara da Allah'ın vahiy ile bir teklifte bulunduğu anlaşılmaktadır. Allah insanların içinden seçtiği peygamberlere vahiy aracılığı ile kendisini tanıtmış, diğer varlık ve oluşlar hakkında bilgilendirmiş, insanın geçmişi, geleceği ve insan sorumluluğu hakkında gerekli olan bilgileri göndermiştir. Son kutsal kitap olan Kur'an da insanlara Rabbini tanıtmış, varoluşun anlamını ve insana dini sorumluluklarını öğretmiş, iman, ibadet, ahlak ve muamelat başlığı altında insanlara yaşam tarzı olarak bir din sunmuştur.

İslam dinine göre Kur'an'a iman dinin temel ilkelerini belirleyen Kuran'da yer alan ilahi bilgiye inanmak ve ona gönülden bağlanmak anlamına gelir. Çünkü dini hayat ancak kitaptaki bilgilere bağlı olarak sürdürülebilir. İslam dininin inanç, ibadet, ahlak ve muamelat ile ilgili temel referanslarını Kur'an belirler. Hz. Peygamberin sünneti de Kur'an'ın hayata uygulanmasını gösteren Allah tarafından onaylanmış diğer insanlar için en güzel örnek olmuştur. Din öncelikle Kur'an'dan öğrenilir. Bu kuralın Hz. Peygamber için de geçerli olduğunu görmekteyiz. Bu duruma örnek olabilecek Şura Suresi 42. ayette Allah Hz. Peygamber'e hitaben "Böylece sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediklerimize yol gösteriyoruz. Sen de, hiç şüphesiz, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun." Buyurulmuştur. Ayette dini hakikatleri öğrenme konusunda vahyin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum diğer peygamberler için de geçerlidir. Peygamberler terbiyelerini Allah'ın vahyi ile kemale erdirmiş onunla edeplenmişlerdir. Bu nedenle bütün peygamberlerin tebliğ faaliyetleri kitap ve hikmet merkezli olmuştur (2/*Bakara*/151). Kitabı öğrenen ve öğreten uygulayıcı olarak Hz. Peygamberin de en önemli özelliği yaşam tarzının kitap ile olan tutarlılığı olmuştur. Kitaplaşmış bir hayat onun sünneti olmuştur. Bu nedenle onun imanı Kur'an imanı, ahlakı Kur'an ahlakı, ibadetleri ve muameleleri de Kur'an ibadeti ve Kur'an muamelesi olmuştur. İman, ahlak ve hayat tarzlarını kitaplaştırmak peygamberlerin en büyük sünneti olmuştur.

Allah'ın Rab sıfatı son vahiy olarak tüm insanlığa Kur'an ile tecelli etmiştir. Kur'an okumak Allah'ın terbiyesinden geçmek anlamına gelir (3/*Ali İmran*/79). Allah'ı Rab olarak kabul etmiş inananların da Kur'an'ı öğrenmeleri, öğretmeleri ve uygulamaları Kur'an'a olan imanlarının ve saygılarının bir gereğidir. Çünkü Kur'an'a saygı duymak onun ilke prensiplerini, emir ve yasaklarını iyice anlayıp kavramak onlara uygun hareket etmekle mümkündür. (Aydın, 2001) Anne ve babaların da din eğitimi adına yapacakları en önemli görevlerden biri çocuklarına Kur'an eğitimi vermeleridir. Kur'an okumayı öğretmeleri, inanan insanın dini hayatı için Kur'an'ın önemini kavratmaları, Kur'an'ı sevdirmeleri ve saygı duymalarını sağlamalarını sağlamalarıdır. Çünkü insanın Allah'ın

muradını anlaması ve ona uygun bir yaşam tarzı ortaya koyması ancak Kur'an öğretimi ile mümkündür. Bu nedenle din eğitiminin bütün düzey ve çeşitlerinde amaç, program ve yöntem gibi süreçlerinde Kur'an önemli bir başvuru kaynağı olmuştur. Geniş anlamı ile düşünülecek olursa din eğitimi esas itibarıyla Kur'an eğitimi olduğu söylenebilir (Zengin, 2011). Bu nedenle tarihte ve günümüzde din eğitimi neredeyse Kur'an eğitim ve öğretimi ile eş değerde görülmüştür. Bundan dolayıdır ki, konu ne olursa olsun bütün din eğitimi faaliyetlerinin değişmez gündemi öncelikli olarak Kur'an olmuştur. Sonuçta İslam eğitiminin konusu; Kur'an ayetlerinin belleneşi, anlaşılması, hedeflerinin ve uygulanışının gösterilmesidir (Karacelil, 2013). Bütün İslami ilimler de Allah'ın muradını anlamak için Kur'an'ı anlamayı açıklamayı ve yaşatmayı amaçlamıştır. Diğer bilim dalları da bu anlamda Kur'an'ı daha doğru ve daha iyi anlamamıza yardımcı olabilmektedir.

Kur'an'ı okuma ve ona uygun davranma birçok Kur'an ayetinde inananlara hatırlatılan bir emirdir. Hz. Peygamber'in de Kur'an okumaya teşvik eden birçok tavsiyesi vardır. Bu bağlamda ümmetin en faziletli ibadetinin Kur'an okumak olduğu, Kur'an okumanın her harfine karşılık on sevap verileceği, Kur'an ehlinin ahiretteki derecesinin bildiği ayetler sayısınca yüksek olacağı, en hayırlı amelin Kur'an öğrenme ve öğretme olduğunu müjdelemiştir. Hz. Peygamber Kur'an'ın ilk görevli tebliğcisi ve açıklayıcısı olarak onu okumuş, anlamış, yaşamış ve hayatı boyunca da onun canlı örneği olmuştur. Kur'an okuma Hz. Peygamber'in en önemli bir sünneti olmuştur. Zira Hz. Peygamber'in Kur'an'ı nitelemesine göre "O, kendisiyle dillerin dolaşmadığı âlimlerin kendisine doymadığı, çok tekrardan dolayı eskimeyen ve harikaları tükenmeyen" bir kitaptır (Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'ân). Bu nedenledir ki, Kur'an, hiçbir kitaba nasip olmayan bir tarzda, nüzulünden günümüze, on dört asırdan fazla bir süredir hitap ettiği geniş kitleler tarafından okunmuş, anlaşılmaya çalışılmış ezberlenmiştir (Dağdeviren, 2017 ; Firat, 2002)

İslam eğitim geleneğinde Kur'an hem tilâvetiyle ibadet olunan bir metin, hem de talim ve tecvidiyle öğrenilmesi ve ezberlenmesi gereken bir kitap olarak öğretimin en ön sıralarında yer almıştır. Kur'an okuma öncelikli olarak Kur'an metninin belirli kurallar çerçevesinde okunabilmesi olarak anlaşılmalıdır. Nitekim günümüzde çocuklar ve yetişkinler için düzenlenen Kur'an öğretimi faaliyetlerinde de bu amaç öncelikli olarak gözetilmektedir. Kur'an okuma; kıraat ilmi ve tecvit kuralları çerçevesinde Kur'an'ı doğru okuyabilme daha ileri düzeyde ise Kur'an okurken belli ses makamları kullanma becerilerinin geliştirilmesi ve anlamı bozmayacak şekilde metne uygulanması olarak anlaşılmaktadır (Zengin, 2011). Oysa din eğitiminin bütünlüğü içerisinde düşünüldüğünde Kur'an öğretiminde hem Kur'an'ın okunabilmesi, hem anlamının bilinmesi hem de verilen mesajdaki bilginin davranışa dönüştürülmesi birlikte ele alınması gerekir. Kur'an öğretiminin tarihî sürecine bakıldığında genel anlamda bu bütünlüğün sağlanmasının hedeflendiği görülür (Zengin, 2011). Ancak bu hedefin başarılabı başarılmadığı tartışmaya açıktır. İstisnaları olmakla beraber günümüzde ailede, Kur'an kurslarında ve örgün eğitim kurumlarında gerçekleştirilen Kur'an eğitim ve öğretimi daha çok ses ve telaffuz boyutunda kalmaktadır. Kur'an öğretim uygulamaları daha çok harflerin tanınması, mahreçleri, harflerin harlekelerle birleştirilip okunması, tecvit kurallarına uygun seslendirme ve tecvit kurallarını ihlal etmeyecek şekilde bir makam ile okuma üzerinden yapılmaktadır. Bu tarzda yapılan

bir Kur'an eğitim ve öğretimi başlangıç hedefleri açısından elbette gereklidir. Allah'ın kelamı en güzel en doğru şekilde okunması gerekir. Ancak Kur'an'ı doğru ve güzel okumayı amaçlayan Kıraat ilmi Kur'an ilimlerinden yalnızca biridir. Kur'an kıraati ile sınırlandırılmış Kur'an eğitim ve öğretimi Kur'an'ın temel amaçlarını gerçekleştirmekten, birey, toplum ve çağın ihtiyaçlarını karşılayabilmekten uzaktır. Bu tarz Kur'an okuma anlayışı ve Kur'an adına gösterilen hassasiyetler Kur'an'ın indiriliş amaçlarını gerçekleştirmekten uzaktır. İlahiyat fakültelerinde bile eylem odaklı anlama-değerlendirme faaliyetlerinin arasında, düşünmeye, algılamaya, iman etmiş olmanın derin gücünü tatmaya ayrılan zaman ve çaba son derece cılız kalmaktadır. (Şenat, 2011, s. 163) Kur'an öğretiminin harfleri aşarak kelimelere, cümlelere, paragraflara ve kitabın bütüncül anlamlarına yönelmesi gerekir. Bu bağlamda araştırma Kur'an okumanın mahiyetinin anlaşılmasına, inanan insanların dini hayatında etkili olabilecek Kur'an öğretim anlayışının geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmada yöntem olarak kaynak taraması yöntemi kullanılmış, konu ile ilgili eserler taranarak elde edilen bilgiler araştırma probleminin çözümüne katkı sunacak şekilde yorumlanmış ve yapılandırılmıştır.

1. Kur'an Okumanın Mahiyeti

Okuma, anlama ve uygulama şeklindeki Kur'an okuma birbiri içine giydirilmiş üç farklı boyutu için Kur'an "kırâat", "tilâvet" ve "tertil" anahtar terimlerini kullanmaktadır. Bu kavramların semantik anlamları hem kutsal metnin orijinal telaffuzuna, hem fonetik yapısına, hem okunma kurallarına dikkat ederek okumaya, hem de ilahî menşeyini düşünerek saygı ve de ibadet bilinci ile anlayarak okumayı ön plana çıkarmaktadır. Öte yandan "taġakkul", "tedebbür", "tefekür", "tezekkür" ve "tefekkuh" terimlerle insana yüklenmiş olan düşünme sorumluluğu öncelikli olarak ilahî vahyi anlama ile ilgilidir. Kur'an'ın yavaş yavaş, düşünerek ve ibret alarak yani tahkik, tertil ve tedebbür ile okunmasını emreden çok sayıda âyet mevcuttur. (17/İsra/17; 20/Taha/113-114; 25/Furkan/32; 73/Müz-zemmil/4) (Şen, 2012). Ayrıca Kur'an'da geçen "ittiba", "i'tisam", ve "itaat" terimleri de Kur'an'ı uygulama ile ilgili terimlerdir. Bu bağlamda Kur'an okuma becerisinde yer alan okuma, anlama ve uygulama düzeylerinden hiçbirinin diğerinin alternatifi olmadığını, birbirlerini tamamlayıcı unsurları olduğunu söylenebilir. Çünkü doğru okunmayan bir metnin doğru anlaşılması, doğru anlaşılmamış bir metnin doğru uygulanması mümkün değildir (Dağdeviren, 2017; Fırat, 2002) Kıraat esnasında uygun yerlerde sesi kesme, nefes alma ve mana tamamlandığında noktayı koyma Kur'an'ın okuma emrinin yerine getirilmesine yardımcı olacak bir hususlardır. Örneğin "Kur'an'ı ağır ağır oku" âyetindeki "tertil" kelimesi harflerin tecvidinin ve vakf yerlerinin bilinmesi olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle Kur'an'ı okumanın fıkıh, tefsir, nahiv ve kıraat ilmiyle sıkı ilişkisi vardır. Çünkü Kur'an'ın doğru kıraatı doğru anlaşılmasına da yardımcı olur (Şen, 2012).

1.1. Kur'an'ı Hakkı ile Okuma

Kur'an okuma ile doğrudan ilgili olan Bakara Suresi 121. ayetinde "kendilerine verdiğimiz kitabı hakkı ile okuyanlar var ya işte ona ancak onlar inanırlar..." buyrulmaktadır.

Ayette geçen “kitabı hakkı ile okuma” kısmı ile ilgili tefsir kaynaklarında yapılan yorumlar Kur’an okumanın mahiyetine, kapsamı ve önemine açıklık getirmektedir. Kur’an’ı hakkı ile okuma ile ilgili yapılan yorum ve görüşler şöyledir;

- Tedebbür etme ve düşünme
- İttiba etme ve onunla amel etme
- Hükümü ile amel etme
- Helalini ve haramını değiştirmeme
- Kelimelerini yerinden oynatarak anlamını bozmama
- Müteşabihatına inanma
- Kıraatine uygun okuma
- Allah’tan geldiği gibi yani değiştirmeden okuma
- Tazim ve saygı ile okuma
- Manasını anlayarak okuma
- Uygun şekilde yorumlama
- Lafzı tahriften koruyacak şekilde okuma ve manasını düşünme
- Gereğince amel etme
- İndirildiği şekilde okuma
- Cennetle ilgili ayetlerle karşılaştığında Allah’tan cenneti isteme ve cehennemle ilgili ayetlerle karşılaştığında cehennemden Allah’a sığınma
- İndirildiği şekilde anlatma ve hakikatlerini gizlememe
- Kuran’ın sıfatları ile sıfatlanma
- Sorulduğunda helal ve haramını açıklama
- Emir ve nehiyelerini açıklama
- Hakkı ile kıraat etme, harflerin edasına ve mahrecine uygun okuma
- Tedebbür ederek okuma
- İçindekileri değiştirmeme
- Onun görüşünün önüne geçmeden okuma
- Sırlarını hakikatlerini ve manasını tefekkür ederek okuma
- İrabına uygun okuma
- Rahmetini umarak, gazabından Allah’a sığınarak okuma
- Hükümlerine sınımsız sarılarak okuma
- Hudu ve huşu içinde okuma
- Tahriften uzak lafzi okuyuş

- Kur'an'ın sıfatını bozmadan okuma
- İman ederek ve imanı artırarak okuma
- Cebrail'in getirdiği gibi artırıp eksiltmeden
- Vaad ve vaidini tasdik ederek
- Kelimeleri yerinden oynatmadan
- Hikmet-i teşriini anlayarak
- Tekliflerin faydalarını inceleyerek
- Öncekilerin görüşleri ile kendini sınırlamadan okuma
- Ciddiyetle okuma
- Helalini helal sayarak haramından kaçınarak
- İman ve marifet özelliklerinin sıfatlarını taşıyarak
- Zahiri ve batını sınırları, hakikatleri ve manaları düşünerek
- Lafzını ve manasını değiştirmeden
- Vaadini umarak, vaidinden korkarak
- Kıssalarından öğüt alarak
- Ayetlerini ezberleyerek
- Harflerin okunuş tarzlarına dikkat ederek
- Sınırlarını gözeterek
- Kalp bütünlüğü ile okuma
- Kelamın maksatlarını anlayarak
- Kıraatının hakkını vererek okuma
- Güzel bir telaffuz ile okuma
- Anlaşılmayan müşkil konularda konuyu bilenlere danışarak okuma (Altafsir.com; 2/Bakara/121)

Kur'an'ı hakkı ile okunması konusunda dile getirilen açıklamalar daha çok okuyucuya ait özellikler ve okuma tarzını ilgilendiren boyutlar içerdiği görülmektedir. Araştırmada ele alınan Kuran öğretiminde temel boyutları da kapsadığı görülmektedir.

2. Kur'an'ın Mahiyeti

Kur'an okuyucusuna kendisinin nasıl bir kitap olduğunu da öğretmiştir. Okuyucuya kendisini nasıl bir kitap olduğunu öğrettiği gibi kendisini nasıl anlaşılacağını da öğretmiştir. Hiç kimse Kur'an'ı açıp anlık bir çaba ile mistik bir bilgelik elde edemez. Kur'an'dan yararlanmak belli bir duyu organlarını kullanmayı, çabayı, emeği, zihnen ve bedenen yorulmayı ve anlamaya çalışmayı gerektirir. Kur'an'ın isim ve sıfatlar sadece Kur'an'ın isim ve sıfatı olarak kalacaksa Kur'an amacını gerçekleştirememiş demektir. Kur'an isim

ve sıfatları inanan insanla bütünleşmek istemektedir. Kur'an eğitiminin bütün bileşenleri ancak bu amaca hizmet ettiğinde gerçek bir Kur'an eğitimi verilmiş olur. Kur'an ile etkileşim içinde olan insanlara kendi isim ve sıfatları ile etkiler. İnanan insanları etkileyerek kendisine benzetir. Kur'an'ın isim ve sıfatları inananların ahlak, karakter ve kişilik özelliklerine yansır. Kur'an'ın isim ve sıfatlar ile güzel ve üstün övgüleri insanla buluşunca amacına ulaşmış olur. Asıl olan insanın Kur'an ile doğru bir etkileşim içinde olmasıdır. Bunun yolu da onu doğru okumaktan ve okumanın mahiyetini iyi anlamaktan geçer. Kur'an'ın niteliklerinden herhangi bir özelliğini öne alıp diğer özelliklerini görmezden gelmek dinin parçalanmasına, yanlış anlaşılmasına neden olabilmektedir. Bu anlamda Kur'an'ın bütünlüğüne dikkat edilmesi gerekir. Bu konuda Kur'an'ın isim ve sıfatlarını dikkate almak onun bütünselliğini korumamıza yardımcı olabilir. Bu anlamda Kur'an'ı tek bir şeye indirgemeci yaklaşımların doğru olmadığını rahatlıkla söylenebilir (Yavuz, 2011).

Bir Kur'an eğitimi verilecekse bu Kur'an'dan bağımsız düşünülemez. Çünkü her bir eğitim alanında öncelikle eğitimi verilecek alanın özelliklerine riayet etmek gerekir. Alan, nesne veya olgudan kopuk bir eğitim asla amacına ulaşmaz. Kur'an eğitimi konusunda da eğitimi verilecek olan Kur'an olduğuna göre Kur'an'ın ne olup olmadığı önemli olmaktadır. Kur'an kendisini nasıl tanıtıyorsa Kur'an eğitimi de bu tanımları dikkate almak durumundadır. Kur'an'ın ne olduğu Kur'an'da açık ve seçik olarak dile getirilmiş, çeşitli nitelikleri ile bize tanıtılmıştır. Bu anlamda Kur'an'ın isim ve sıfatları Kur'an'ı okuma konusunda bize rehberlik edebilir. Kur'an'ın isim ve sıfatlarının fazla olması onun zenginliğini ve değerini gösteren özelliklerinden biridir. Kur'an'ın isim ve sıfatları konusunda değişik tasnifler yapılmıştır. Genel olarak Kur'an'ın isim ve sıfatları üç başlık altında toplanabilir. Sıfat ve isimlerin bir kısmı Kur'an'ın zat ve hakikatine işaret eder. Bunlar; el-kitab, el-Kur'an, kelamu'llah, er-ruh, et-tenzil, el-emr, el-belağ, er-risale, el-kavl, el vahy, el-hadis, el-kasas, el-habl, es-sirac, el müheymin gibi isimleridir. Diğer bir kısmı ise Kur'an'ın zati sıfatlarına aittir. Bunlar da; el-kerim, el-mecid, el-aziz, el-azim, el-hâkim, es-sıdk, el-hak, el-mubarek, el-aceb, el-ilm gibi sıfatlardır. Diğer bir kısmı ise Kur'an'ın insan üzerindeki etkileri ile insan ve Kur'an ilişkilerine işaret eder. Bunlar da; el-huda, er-rahme, ez-zikr, el-meviza, eş-şifa, et-tezkira, el-mübin, el-belağ, el-beşir, el-besair, el-beyan, en-nur, el furkan, el-bürhan, el-beşir, en-nezir gibi isimlerdir (el-Cezairi, 2011). Önceki iki grup isim ve sıfatların inanan insan üzerinde etkileri dolaylı iken son grup isim ve sıfatlar doğrudan okuyucuyu etkiler. Etki her okuma eylemi için aynı karşılığı bulmaz. Kur'an'dan almaya hazır olan okuyucu üzerine etkisinden söz edebiliriz. Bu anlamda Kur'an, layıkı ile okuyan bütün insanlar için ilahi hidayet, ahlaki olgunluk ve doğruluk rehberidir. Ancak Kur'an'ın bu özelliklerinden kendisine inanan müminler, kötülüklerden sakınan müttakiler, ilahi iradeye teslimiyet gösteren Müslümanlar yararlanabilir.

Kur'an eğitim ve öğretimini anlamak açısından niçin indirilmiş olduğu sorusu önemlidir. Kur'an'ın indiriliş nedeni de Kur'an eğitim ve öğretiminin amaç ve yapılandırılmasında dikkate alınması gerekir. Kur'an'ın niçin indirildiği anlaşıldığı takdirde Kur'an'ın nasıl ve niçin eğitim verilmesi gerektiğinin de anlaşılabilir. Kur'an insanları karanlıklar-

dan aydınlığa çıkarmak, hidayet yollarını göstermek, kendisine inananlara rahmet, şifa ve bereket olsun diye, insanlara iman, ibadet, ahlak ve muamelat konusunda insanların ihtiyaç duydukları bilgileri öğretmek için, insanlara arasında çıkabilecek ihtilaflara adil ve barışçı çözümler sunmak için, iyilik, doğruluk ve güzellik yollarını göstermek için, ebedi hayatı ve insanın sorumluluklarını bildirmek için, ebedi hayattaki ödül ve cezayı haber vermek için, iyi ve kötünün daha iyi anlaşılması için, insanları uyarmak ve müjdelemek için, iyi insanları desteklemek için, iman edenlerin kalplerini hakikate sabitlemek için, ayetleri okumak ve üzerinde düşündürmek için, önceki nesillerin başlarına gelenlerden haberdar edip ibret almaları için, doğru yaşamak isteyenlere bir öğüt ve tavsiye olması için gönderilmiştir. Kur'an'ın indiriliş amacını ifade eden ayetler genel olarak değerlendirildiğinde Kur'an'ın her yönü ile bir hayat kitabı olduğu görülür. İnsanın inanç, duygu, düşünce ve davranışlarını yönetme ve yönlendirme ile belirli bir yaşam tarzı ile hayata şekil verme amacı olduğu görülür. Bu durumda Kur'an eğitiminin Kur'an'ın gönderiliş amacına uygun olması ve bu amacın gerçekleşmesi için elbette onun okunması ve anlaşılması gerekmektedir (Hocaoğlu, 2012). Hz. Peygamber'in belirttiği gibi Kur'an okuma, âlemlerin Rabbi ile konuşma ve onunla edeplenmek olarak görülmelidir.

Kur'an'ın ne olmadığı sorusu ne olduğu sorusu kadar önemlidir. Çünkü Kur'an tasavvurları Kur'an okumanın niteliğini belirlemede, yönlendirmekte ve Kur'an okuma anlayışlarını ortaya çıkarmaktadır (Güneş, 2016, s. 10-14). İnsanın okumaya yöneldiği metinlerle ilgili baskın imajlar, hedef metnin anlaşılması ve anlamı konusunda son derece belirleyici bir rol oynar. Metin hakkındaki yanlış algılar metnin anlaşılmasına engel olabilmekte ve amacından uzaklaşmasına yol açabilmektedir. Kur'an'ın ne olduğu konusundaki ön bilgiler, imaj ve algılar da Kur'an eğitimi etkiler. Kur'an algısının doğru olması Kur'an eğitimi amacına uygun gerçekleştirmeye yardımcı olabileceği gibi Kur'an algısının yanlış olması da Kur'an eğitimi amacından sapabilir. Böyle bir Kur'an eğitimi de Kur'an'a amaçlarını gerçekleştirmesine engel olabilir. Sonuçta Kur'an tasavvuruna göre Kur'an eğitimi verilmektedir. Sahih bir Kur'an tasavvuru Kur'an eğitiminin temeli sayılabilir. Kur'an tasavvuru ve doğru bir Kur'an algısı Kur'an eğitimi için öncelikli bir gerekliliktir. Çünkü doğru bir Kur'an tasavvuru ile ancak doğru bir eğitim ve öğretim gerçekleştirilebilir. İnsanın okuduğu kitap/metin konusundaki ön tahmini veya önyargısını oluşturan imajı, söz konusu metnin anlaşılmasında son derece belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu sebeple Kur'an'ın anlaşılmasında ve yorumlanmasında birey ve toplumların önyargı ve algıları oldukça belirleyici olabilmektedir. İslam dünyasında Kur'an'a yakışmayan Kur'an tasavvurları ve algıları oldukça yaygındır. Bu türden olumsuz yaygın algılar bireylerin algılarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1. Kur'an ne değildir?

- Kur'an yalnızca üzerine yemin edilecek ve dokunulmaya korkulacak büyümlü bir kitap değildir. Hayattan uzaklaştırılmayı hak eden bir kitap değildir. Aksine kendisine sınımsız sarılacak başucu kitabıdır.

- Kur'an şifadır; ancak muska, büyü, tılsım ve efsun kitabı değildir. Kur'an okuyana şifa verir. Kur'an'da okutulma, üfletirilme değil Kur'an okuma vardır.
- Kur'an insana bedi'î duygular yaşatır gönlü yatıştırır, dinleyenlere ulvi zevkler tattırır. Ancak musiki aracı olarak görülemez. Yalnızca kulağa hoş gelen bir sese indirgenemez. Böyle bir uygulama Kur'an'ı gönderiliş amacından saptırır. Kur'an musiki düzeyinde zevk alma ve duygulanma düzeyine terk edilmemelidir. Kur'an bu düzeyde muameleye maruz bırakılamaz. Elbette Kur'an, musiki aracılık etsin diye indirilmemiştir. Kur'an okumayı becerisini yalnızca sese hasredip Kur'an okumayı bir ses dinletesine çevirmemelidir. Her işi Kur'an'la başlamak ve Kur'an'la sonlandırmak istenilen bir tutumdur. Ancak Kur'an'a açılış ve kapanışlarda kullanılan bir tören kitabı muamelesi yapmak da doğru değildir. Burada özellikle bazı din görevlilerinin Kur'an'ı yalnızca sese dönüştürmeleri ve Allah'ın ayetlerini ucuz bir pahaya pazarlamaları Kur'an'ın asla onaylamayacağı Kur'an edebine aykırı batıl bir uygulama olduğunu belirtmeliyiz.
- Kur'an tarihten bahsetse de tarih kitabı değildir. Kur'an, geçmişle ilgili birtakım haberler bulunsa da doğrudan bir tarih kitabı olduğu söylenemez. Kur'an, tarih alanının olmazsa olmaz bilgileri olan şahıs, yer, zaman ve mekân bilgilerine ve olayların ayrıntısına yer vermez.
- Kur'an gelecekte olacak hadiseleri haber veren kehanet ya da fal kitabı da değildir. Kur'an'ın verdiği en büyük haber; insanın Allah'a karşı sorumlu olması, ahiret ve yeniden dirilişte yaptıklarından hesap verecek olmasıdır.
- Kur'an bir takım tutarlı sayısal veriler içerse de matematiksel işlemlerin, sayısal şifrelerin kitabı da değildir. Söz konusu şifreleri ve sayısal verileri Kur'an'ın önüne geçirecek Kur'an'ı amacından uzaklaştırmamalıdır.
- Kur'an'ın müteşâbih, batını ve gizemli bir yanı olsa da apaçık yanından koparılarak yorumlanmamalıdır. Apaçık olan Allah'ın ayetleri batını, gizemli yorumlarla anlaşılabilir duruma sokulmamalıdır.
- Kur'an akademik çevrelerde üzerinde zihinsel jimnastiklerin ve antrenmanların yapıldığı bir felsefe kitabı da değildir.
- Kur'an'ı okumak başlı başına ibadettir. İbadetlerin bir kısmı da Kur'an ile yapılır. Ancak Kur'an yalnızca ibadet, sevap ve arınma kitabı olarak okunmamalıdır. Kur'an sadece ibadetlerde, kutsal gece ve günlerde, mevlit, hatim, cenaze ve mezarlarda okunan bir kitap da değildir.
- Kur'an hukuk kuralları içerse de doğrudan doğruya bir hukuk kitabı değildir. Hukuk güncel ihtiyaçların karşılandığı durumsal hükümler içerir. Kur'an durumsal olay ve ilişkilere rehberlik edecek örnek hukuk metinleri içerir. Ancak Kur'an'ın hukuki emirleri doğrudan uygulanmaz. Kişi, olay, şartlar ve toplumlara uygun özel durumlar için fetvalar ve hukuk kuralları geliştirilir. Çünkü her hukuki olayın kendine özgü özel şartları söz konusudur. Kur'an hitap ettiği toplumun karşılaştığı

dini, ahlaki ve sosyal pek çok konularda mesajlar verdiği gibi siyasi yönlendirmeler de yapmış, devlet idaresi ile ilgili temel konularda atıflarda bulunmuştur. Ancak bu hiçbir zaman onu yalnızca bir kanun kitabı yapmaz (Yavuz, 2011).

- Kur'an indirildiği dönemde edebi yönü ve belagat ve icazı ile cahiliye Araplarının dikkatin fazlasıyla çekmiştir. Ancak Kur'an yalnızca yüksek edebiyat ve belagat amacı taşıyan bir kitap da değildir. Onun asıl mucizevi yönü mesajlarının her türlü tutarsızlıktan ve çelişkiden uzak olması ve bütün asırlarda geçerli tüketilemez evrensel bir içerik taşımasıdır. Onun sırf muhatabın dikkatini üzerine çekmek için kullandığı edebi yönüne odaklanıp, icazını bu noktada aramak ve içerikten ziyade şekilsel yönü öne çıkarılması Kur'an'ın din, inanç, ahlak ve sosyal hayatla ilgili olarak verdiği mesajları perdeleyebilmekte ve asıl amacından sapmasına yol açabilmektedir (Yavuz, 2011).
- Kur'an bir bilim kitabı da değildir. Kur'an Allah'ın sıfatları ve ahiret gibi konularda delillendirme bağlamında göklerden, denizlerden, dağlardan, aydan, güneşten, geceden, gündüzden vb. fiziki âlemden bahsetmiştir. Ancak varlık âleminde bahsedilmesi bilim yapmak için değildir. Doğal çevrede bulunan bütün varlıklar Allah ile ilgisi ve ilişkisi bakımından ele alınmıştır. Allah sıvrisineği bile hidayete vesile olması açısından örneklendirmiştir. Varlıkla ilgili bilgiler gelecekte yaşayacak insanlara bilimsel veriler sağlamak için değil, ancak bizzat canlı muhataplarına sağlıklı inanç ve davranış elde etmeleri için söz konusu edilmiştir. Bilimsel keşif ve buluşlar ancak keşfedildikten sonra Kur'an'la ilişkilendirilebilmektedir. Bu durum Kur'an'ın bilimle örtüştüğünü gösterir. Kur'an İnsana itikat, yani Allah, ahiret melek, kader vs. gibi inançları ve ibadetlerinde ve birey ve toplumların mal, can, nesil ve akıl güvenliği gibi sosyal konularda ve bütün bunların gerçekleşmesi esnasındaki ahlaki işleyişte doğru yolu göstermiştir. Bunun dışındaki bilimle teknolojiyle ve gelecek hadiselerle vs. ilgili hususları insanın aklına, gayret ve çalışmasına ve gelişmelerin tabii seyrine bırakmış, bunlar hususunda bir rehberlik misyonu üstlenmemiştir. Beşeri bir çaba olan bilim alanında dini bilgiler aramak ne kadar yanlışsa dini metinlerde de bilimsel meseleler aramak o kadar yanlıştır (Yavuz, 2011).
- Kur'an iman, ibadet ve ahlaktan kopuk siyasal sistem ve bir ideoloji oluşturma kitabı da değildir. Kur'an; birey, aile, toplum, toplumsal kurumlar ve tüm insanlık için aynı değerlerin işletilmesini ister.
- Kur'an'ın amacı, kapsamı ve konusu belli olmayan sınırsız bir kitap da değildir. Bu durum, Kur'an'ın temel maksatlarının kaybolmasına ve çoğu zaman onların geri plana itilmesine sebep olabilmektedir. Kur'an'ın asıl amacı dini, itikadî, ahlaki ve sosyal konularda insanlığa rehberlik etmektir. Kur'an'ın bazı ayetlerinde kitap kavramı ile ilgili olarak geçen “onda her şeyin yazılı olduğu, hiçbir şeyin eksik bırakılmadığı” gibi ifade ve nitelikler “levh-i mahfuz”a işaret eder (Yavuz, 2011). Kur'an'da olmayan şeyleri Kur'an'a yakıştırmak en başta Kur'an'ın kabul etmeyeceği bir tutumdur. Kur'an bu tutumları Allah'a iftira olarak değerlendirmektedir.

3. Kur'an Okuma Becerisi

Diğer yandan okuma; yalnızca ağız, nefes ve gözle yapılan bir eylem değil aynı zamanda metinden anlam çıkarma ve bunu yorumlama olarak tanımlanmaktadır. (Gencer, 2009, s. 470) Okuma, çok sayıda becerinin koordinasyonunu içeren karmaşık bir süreçtir. (Brown & Briggs, 1989, s. 30) Okuma sürecinin sonunda elde edilecek en önemli ürün anlamdır. Çünkü anlam, tüm bilişsel kapasite ile algılanmış, hayat ile bütünleştirilmiş ve duygularla yapılandırılmış öğrenmedir. Kur'an'da okuma anlamına gelen kıraat, tertîl, tilâvet gibi farklı fiillerle ifade edilen okuma biçimleri bu bütüncül beceriye işaret eder. Kur'an okuma becerisinde kıraat, tertîl ve tilâvet becerileri de göz önünde bulundurulduğunda orijinal metnin telâffuz ve sesi yanında, istiâze, anlam, derin düşünce, huşu, huzur, takva, okunulan metnin işitilmesi, anlaşılması itaat ve ittiba söz konusudur. Bu nedenle Kur'an okuma becerisi, yalnızca ses çıkarmaya indirgenecek bir beceri değildir. Okumanın güzel ve güzelleştirme ile de ilişkisi söz konusudur. Kur'an-ı Kerim'in kendine has müzikî insanlar üzerinde manevi bir zevk ve olumlu etkiler uyandırır (Demir, 2015). Bu itibarla, Kur'an'ın sesle güzelleştirilmesi, onun okunması anında sesin güzelleştirilmesi şeklinde anlaşılacaksa, dinleyenlerin daha rahat anlayacağı şekilde okunması veya dinleyenlerin vahiyden daha çok etkilenmesi için Kur'an'ın anlamına uygun tilâvet edilmesidir (Hocaoğlu, 2012). Bu durumda Kur'an okuma becerisinin sözel, bilişsel, duyuşsal, sanatsal, davranışsal boyutları olan bileşik bir beceri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Kur'an okuma becerisi belli bir süreç içinde kazanılabilecek beceriler toplamı olduğu söylenebilir.

Kur'an'da geçen kıraat, tertîl ve tilâvet kavramlarından hareketle Kur'an öğretiminde tedriciliği ve yaşam boyu öğrenme ilkesinin geçerli olduğu söylenebilir. Çünkü bu üç kavramın anlam içeriğinde hem Kur'an'ı tecvidli okuma hem de onun anlaşılması söz konusudur. Her ne kadar üç kavram çoğunlukla okuma eylemi için kullanılmış olsalar da bunların anlam yapıları ve kullandıkları bağlamlar incelendiğinde hepsinin aynı şeyi ifade etmedikleri ve kullandıkları amacı belirtmede bir anlam hiyerarşisine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Buna göre kıraatle okuma biçimi, bir metni okumaya henüz başlamış birinin okuyuşunun ilk merhalesini, tertîl onun daha da ileri bir derecesini, tilâvet ise olması gereken şekilde en iyi okuma biçimini ifade etmektedir (Fırat, 2002). Bu durum muhatapların bireysel ve toplumsal sorunlarını Kur'an-ı Kerim tedrici olarak çözmesi ile de yakından ilgilidir. Kur'an öğretimi aynı zamanda insanın inanç, ahlak ve amel ile ilgili problemlerini tedrici olarak çözmesine katkı sunabilmelidir. İlk muhatapları ve sonraki nesiller birçok hayati sorununu Kur'an'dan yararlanarak çözmüşlerdir. Peyderpey indirilen ayetler, Müslüman birey ve toplumunun gelişimi ve sorunlarıyla paralellik arz etmiştir. Böylece Müslüman birey ve toplum; itikadı, ameli ve ahlaki bakımdan tedrici bir eğitimden geçirilmiştir. Kur'an'ın peyderpey indirilmiş ortaya çıkan problemler yeni indirilen ayetlerle çözüme kavuşturulmuştur. İlk dönemdeki Kur'an eğitim ve öğretimi inanan insanlar ile Kur'an arasında canlı ve dinamik bir iletişimin kurulmasını sağlamış, verilen eğitim ile Müslümanlar Kur'an'ı kucaklamış ve adeta onunla bütünleşmiştir. (Yıldız, 1998) Kur'an eğitim ve öğretimi bireysel ve toplumsal sorunların Kur'an'a götürebilmesine aracılık edebilmelidir. Kur'an okuma sorununu Kur'an'da çözme demektir.

4. Kur'an Öğretiminde Temel Boyutlar

4.1. Kur'an Öğretiminde Hazırbulunuşluk: Manevi Boyut

Kur'an okuma becerisinin bileşenleri içinde metin ve özellikleri öğretimin yalnızca bir boyutunu oluşturur. Öğrenci ve kaynağın özellikleri, niyeti, amacı ve yaklaşımı da okuma becerisinde belirleyici rol oynar. Okuyucunun okuduğunu anlamasını geliştirmek için okuma öncesi birtakım stratejiler kullanması metnin anlaşılmasını kolaylaştırır. Okuma öncesinde dikkat, okuma amacı oluşturma, beklenti oluşturma gibi stratejiler kullanılabilir. Dikkat, bilincin bir noktaya odaklanmasını ifade eder. Okuyucunun okumaya başlamadan önce dikkat stratejilerini kullanması, okuyacağı metinle ilgili ön bilgilerini örgütleyeceğinden metnin daha kolay anlaşılmasını sağlar. Öğrencinin okumaya başlamadan önce okuma amacını belirlemesi gerekir. Okuyacağı metnin kendisine ne fayda sağlayacağını bilmesi, niçin okuyor olduğunu düşünmesi dikkatinin metin üzerine yoğunlaşmasını sağlar. Öğrencinin okuyacağı Kur'an'ın hedeflerinden haberdar olması okuma sonrasında hangi davranışları kazanması gerektiği beklentisine girmesine neden olur. Böyle bir beklentiye sahip olan öğrenci okumayla ilgili amacını belirlemiş olur. Öğrencinin okuyacağı Kur'an'ın amacı, önemi ve değeri hakkında ne kadar çok fikri varsa, okumasının o kadar çok verimli olacağı söylenebilir (Yılmaz, 2008, s. 133). Öğretmenlerin Kur'an okumadan önce belli bir bilinç oluşturmaları gerekir. Kur'an okumanın önemi ve amacı üzerinde durulması gerekir.

Kur'an metni ile olumlu etkileşim kurulmadan Kur'an okunmuş sayılmaz. İstiâze, Kur'an'dan yararlanmanın manevi şartlarından (16/Nahl/98). Kur'an okumaya başlamadan önce şeytanların Allah'a sığınmalıdır. Bu sığınma fiili olarak da gerçekleştirilmeli olumsuz etkilerden, olumsuz önyargılardan uzaklaşarak, zihinsel ve duygusal bir arınma ve hazırlık yapılmalıdır. Ayrıca dua ile Allah'ın ilhamına ve yönlendirmesine açık olmalıdır. "Rabbim ilmimi artır." (20/Taha/114) Ayette geçen ilim öncelikle Kur'an'dır. Kur'an gerçek ilimdir. Anlayışın artması kendi aklını kullanma yanında diğer tüm akıllardan beşeri görüş ve yorumlardan yararlanmayı gerektirir. Özellikle Kur'an okumanın amaçları ile Kur'an'ın amaçlarının örtüşmesi oranında istenilen okuyuş elde edilir. Kur'an kendisine inanan, gönderiliş amaçları doğrultusunda okuyan bireye kendini açar, ona şifa, hidayet, rahmet, bereket ve sekinet olur (17/İsra/45; 7/A'raf/204; 17/İsra/41; 17/İsra/82). Kur'an okumaya gerekli manevi hazır oluş gerçekleştirilmediği takdirde gereği de yapılamaz.

4.2. Kur'an Öğretiminde Lafzi Boyut

Kur'an'a iman eden her birey, onu okumak, anlamak ve öğretilerini benimseyip uygulamakla yükümlüdür. Doğru okuma kelimeleri meydana getiren harfleri doğru telaffuz etme, mahreç ve sıfatlarını bozmama, anlam değişikliğine uğramaması için tecvid kurallarını uygulayabilmedir. Kur'an okumada önemli olan inanan bireyin Kur'an okurken yapabildiğinin, beceremediğinin en iyisini yapmaya çalışmasıdır. Konuyu ciddiye alması, yeteneklerini sonuna kadar kullanması ve bu konuda kendini geliştirmeye çalışması, çabası, duyarsız ve ilgisiz kalmamasıdır. Gücünü ve yeteneklerini aşan durumlarda ise Al-

lah insanı zaten sorumlu tutmayacaktır. Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın kelâmı olup her türlü kusurdan ve tutarsızlıktan uzak, mükemmel bir hitap olarak indirilmiştir. Bu itibarla Kur'an okuyanların, bu mükemmelliği bozacak ve anlam bozukluğuna neden olabilecek okuyuşlardan özenle kaçınmaları; meydana gelen bu hataları en aza indirme gayreti içerisinde olmaları gerekir (Ateşyürek, 2011). Kur'an'ın içeriğine, manasının anlaşılmasına, mesajının doğru kavranmasına yönelik çabalar ne kadar gerekli ise onun harflerinin doğru telaffuz edilmesine ve okunmasına karşı da duyarlı davranılması gerekir (Yılmaz A., 2004, s. 69).

Beceri, bilinen bütün kavram, ilke, bilgi, yöntem, teknik, süreç ve özel bilgilerin harekete geçirilerek uygulamaya aktarılmasıdır. Kısaca beceri herhangi bir uygulamada bir işi yapmak için bireyin bütün zihinsel ve fiziksel kaynaklarını kullanma gücü olmaktadır. Beceri, bireyin bir işi yapma ve becerebilme gücüdür. Beceri, bilme, harekete geçme ve bir işi yapma aşamalarını içermektedir. Bilme, bir işle ilgili bilgilere sahip olmaktır. Harekete geçme ise işle ilgili zihinsel, ruhsal ve fiziksel kaynakları kullanmayı içermektedir. Bunlar sorgulama, sorun çözme, karar verme, yönelme vb. işin gerçekleştirilmesi için gerekli zihinsel ve duyuşsal fiziksel kaynaklar olmaktadır. Bu kaynaklar kullanılarak görev yapılmakta ve edinilen deneyimler farklı durumlara aktarılmaktadır. Beceri kavramı, sadece bilgi ve uygulamaları içermemektedir. Bazı durumlarda psiko-sosyal kaynakları da harekete geçirme, karmaşık durumları çözme ve yönetme becerilerini içine almaktadır. Bu nedenle beceri öğretiminde öğrenciye çeşitli bilgileri aktarmak değil, tam tersine öğrencinin bir görevi yapma gücüne ulaşmasını sağlamak önemlidir. Bu nedenle beceri, yapılması istenilen iş için bireyin bilgilerini, öz kaynaklarını ve yeteneklerini harekete geçirme işlemidir (Güneş, 2016, s. 10-14).

Kur'an okuma becerisi; içinde çok yönlü karmaşık, örtük, açık, birbiri içine geçmiş sarmal becerileri barındırır. Bu nedenle Kur'an okuma becerisi, derslerde öğretim yoluyla basit bir şekilde uygulamaya hemen aktarılamaz ve yalnızca teorilere dayalı bilgilerle veya yönlendirme yoluyla bir anda geliştirilemez. Tam tersine öğrencilerin aktif çabaları ve gerçek uygulamalarla geliştirilebilir. Uygulama sürecinde öğrenciler çeşitli zihinsel ve fiziksel kaynaklarını harekete geçirecek uygulamaya katılmalı, becerinin gelişmesi için birçok defa tekrar ve uygulama yapılmalıdır. Ancak tekrar eden uygulamalar sonunda öğrencilerin becerileri gelişebilir ve okuma düzeyi giderek yükselir. Beceri düzeyi yükseldikçe becerinin yapıma süresi azalır ve niteliği gittikçe artar. Bu nedenle beceri öğretiminde öğrenciye yalnız gerekli bilgileri aktarmak değil, aynı zamanda öğrencinin yetenekleri doğrultusunda bir görevi yapma gücüne ulaşmasını sağlamak önemlidir. Kuran okuma becerisinin geliştirilmesi için ders dışında tekrar etkinlikleri yapılmalı, öğrenciler okul dışından destek almalıdır. Diğer taraftan hiçbir zaman Kur'an okuma becerisinin yeterliliğinden söz edilemez. Değişen bilgi düzeyine, uygulama sıklığına, merak ve ilgiye, bireysel farklılıklara göre beceri yaşam boyu geliştirilmektedir. Bütün beceriler gibi Kur'an okuma becerisi de yaşam boyu geliştirilmeye açıktır (Güneş, 2016, s. 10-14).

Bir beceriyi öğrenmenin dört aşamadan geçtiği söylenebilir. İlki, hiç denenmemiş bir beceride "bilinçdışı yetersizlik" söz konusudur. İkinci aşama "bilinçli yetersizlik" ki

beceri denenmiş ve beceride iyi olunmadığı ortaya çıkmıştır. Üçüncü aşmada ise beceri düzeyine ulaşılmış “bilinçli yeterlilik” durumudur. Ancak hâlâ beceride dikkat edilmesi gereken yönler ve geliştirilmesi gereken boyutlar vardır. Dördüncü aşama ise “bilinçdışı yeterlilik” düzeyidir. Bu düzeyde beceri gerektiren iş hiç düşünmeden kolaylıkla yapılır. Artık eylem alışkanlık beceri gerektiren eylem alışkanlık halini alır ve bilinçdışı tarafindan idare edilir. Bu aşamadan sonra ise ustalık gelir. (Çamdibi, 2010, s. 155) Kuran okuma becerisi için de aynı aşamalar geçerlidir.

Öğrenme alanlarının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanları ile bir bütün olduğu göz önünde bulundurulduğunda her şeyden evvel Kur'an okuma becerisi için öncelikle geliştirilecek beceri hakkında öğrencilere bilgi verilmelidir. İkinci olarak ilgi ve dikkatleri çekilmelidir. Daha sonra da beceri için gerekli teknikler öğretilmelidir. Ancak teknikleri öğretilmesi başlı başına bir amaç ya da son olarak görülmemelidir. Lafzi okuma ile ilgili teknikleri yalnızca lafzi boyutta sınırlı bir sonuca ulaşmak veya beceriyi geliştirmek için kullanılan bir araç olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Harflerin mahreçleri, tecvit kuralları ile ilgili teknikleri öğrencilerin iyice anlaması, zihninde yapılandırması için gerekli oranda tekrar edilerek açıkça gösterilmesi gerekir. Bundan sonra ise öğrencilerden sıkça uygulayarak becerilerini geliştirmesi beklenebilir. Bunun için teşvik ve yönlendirmeler gereklidir. Ardından becerilerin farklı durumlarda kullanılması için öğrenciler mutlaka cesaretlendirilmelidir. Öğrencinin ilgi ve ilgisinin oluşmadığı, anlamadığı ve zihninde yapılandıramadığı etkinliklerin Kur'an okuma becerisini geliştirmeyeceği unutulmamalıdır.

Kur'an okuma becerisi öğretimindeki aşamaları şöyle sıralanabilir;

Beceriye Hazırlık: Öğrencilere beceriyle ilgili bilgiler vermek ve becerinin amacını açıklamak. Bunlar öğrencinin bir işin yapılabilmesi ve uygulanması için Kur'an öğretiminin gerçekleştirilmesinde için ön koşul olan gerekli bilgilerdir.

Bilgi ve Teknikleri Uygulama: Bu aşamada okuma becerisi ile ilgili bilgiler ve teknikler örneklerle bütün öğrencilerin anlayacağı düzeyde gösterilmelidir. Beceri olabildiğince analiz edilmeli, parçadan bütüne gidilmelidir. Öğrencilerin teknikleri uygulayacağı farklı etkinlikler yapılmalıdır. Teknikleri uygulamada öğrencilere zaman tanınmalı, başarı için belli bir süreç izlenmeli ve gerekli durumlarda öğrenciyeye rehberlik edilmelidir.

Beceriye Uygulamaya Aktarma: Öğrenci bir beceriyi henüz öğrendiği için mükemmel bir sonuç beklememelidir. Yapabildiğinin en iyisini yapması için özendirilmelidir. Beceri öğrenildiğinde de becerinin farklı durumlara uygulanması üzerinde durulmalıdır. Öğrencinin öğrendiklerini başka durumlara aktarması için çeşitli etkinlikler yapılmalı ve örnekler üzerinde çalışmalıdır. Öğrencilere okuma becerisinin bir süreç olduğu, başarı için zamana ve yeterli çalışmaya ihtiyaç olduğu belirtilerek cesaretlendirilmelidir. Aktarma işleminde küçük adımlar ilkesinden yararlanılmalı, bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora, yapılabilenden yapılamayana doğru gidilmeli, öğrenilen becerilerin aktarılması bir anda gerçekleşmesi beklenmemelidir. Bireysel farklılıklara dikkat edilmeli, her öğrenciden aynı başarıyı beklenmemelidir. Bazı öğrenciler becerileri kolay bazıları da geç aktarırlar. Hatta geç anlayan, kekemelik ve benzer engeli olan öğrencilere çok özel davranılmalı,

gerekiyorsa bireysel programlar uygulanmalıdır. Becerilerin aktarılmasını kolaylaştırmak için bazı noktalara dikkat edilmesi gereklidir. Bunlar:

- Öğrencilerin önceki bilgilerinden ve beceri ile ilgili yaşantılarından hareket edil-
melidir.
- Öğrenciler okuma becerileri konusunda cesaretlendirilmelidir. Okuma becerilerini
geliştirebileceklerine inandırılmalı, motivasyonları canlı tutulmalıdır.
- Öğrencilere uygulama ile ilgili çeşitli örnekler sunulmalı, eğitim teknolojileri ile
öğrenme ortamı zenginleştirilmelidir.
- Kuran okuma konusunda sürekli bilinçlendirme yapılmalıdır.
- Okuma uygulamaları ile farklı etkinlikler yapılmalı seviyelerine uygun ağır olma-
yan ödevler verilmeli ve bunlarla uygulamayı sürdürmelidir.
- Beceriye uygulama aşamalarında sözlü anlatım ve açıklamalarla nasıl bir güçlük
karşılaşıldığı veya nasıl bir çözüm bulunduğu gibi bilgiler paylaşılmalıdır.

Diğer taraftan uygulamada öğrencilerle yapılan etkinlikler arasında yeterli ilgi ve dikkat yoksa öğrenilen becerilerin uygulamaya aktarılması güçleşir. Zengin, çeşitli ve yeterli etkinlikler verilmiyorsa yine beceri aktarımı güçleşir. Öğrencilere hep aynı tür etkinliklerin verilmesi, amaca ulaşmayı ve beceri geliştirmeyi engeller. Öğrencilerden yeni örnekler ve etkinlikler isteyerek öğrencilerdeki merak ve keşif duyguları harekete geçirilmelidir.

Kur'an öğretimi becerisi için bilgi ve becerileri uygulamaya başarıyla aktarma sürecinde bilginin özellikleri, alıcı ya da öğrencinin özellikleri, kaynağın özellikleri, ortamın özelliklerine ve öğretim yöntemlerine dikkat edilmesi gerekir. (Güneş, 2016, s. 10-14). Öğretim konusu yapılan bilginin özellikleri ile ilgili değerlendirmeler daha önce yapılmıştı. Bilgi ve beceri aktarımında dikkate alınması gereken diğer başlıklar şöyledir;

Öğrencinin (alıcının) özellikleri: Öğrenciyi tanımak, yeteneklerini keşfetmek, eğitim öğretimde başarının ve doğru rehberliğin temelini oluşturur. Ayrıca öğrencinin bilgiyi alma kapasitesinin geliştirilmesi için güdülenmiş olması çok önemlidir. Öğrencinin bilgiyi işleme ve zihnine yerleştirme becerisi olan; bilgiyi özümleme, uygulama, genişletme, yeni bilgilere hazır olma kapasitesini geliştirecek etkinliklere ağırlık verilmelidir. Öğrencinin bilgiyi alma kapasitesinin yetersiz olması, bilgiyi zihninde tutma yani hatırlama becerisindeki eksiklik bilgi aktarımında önemli sorun olmaktadır. Alıcının aktarılan bilgileri hızlı bir şekilde anlaması ve zihninde tutması için tekrar ve hatırlatıcı öğelerin kullanılması öğrenme sürecini kolaylaştırabilmektedir (Güneş, 2016, s. 10-14).

Kaynağın özellikleri: Öğrenme ortamlarında bilgi aktarım süreçlerindeki başarı hem öğrencinin hem de öğreticinin ortak çabasını gerektirir. Ancak kaynak durumundaki öğreticinin sorumluluğu daha fazladır. Bu anlamda öğrencilerdeki yetersizliklerin çözümünde öğreticiden profesyonel yardım beklenir. Öğreticilerin ideal tutum ve davranışlarıyla ilgili birçok eğitimsel teori ve araştırma bulunmaktadır. Öğretici bu çalışmalarla kendini yenilemeli ve tecrübelerini belli bir mesleki birikim ile birlikte kullanmalıdır. Öğrencilerin Kuran okuma becerilerini geliştirmeleri ve onun gönderiliş amacını kavramaları ve

değerlerini içselleştirmelerine katkı sağlayacak rol model tutumlara, örneklige, samimiye ve sevgi diline ihtiyaçları vardır (Güneş, 2016, s. 10-14).

Ortamın özellikleri: Bilgi aktarma sürecinde öğrenme ortamı da başarı için son derece önemli bir etkindir. Ortamın özellikleri kolaylık ya da zorluk oluşturmakta, bilgi aktarma başarısını belirleyebilmektedir. Öğretim ortamını etkileyen birçok iş ve dış faktör vardır. Kurum içi iletişim, sınıf içi ilişkiler, ev ortamı, ebeveyn tutumları ve çocuklar arasındaki ilişkiler öğretim ortamını ve bilgi aktarım sürecini ve hızını etkileyebilmektedir. Fakat bunlardan daha önemlisi alıcı ve verici arasındaki ilişkiler, sevgi, saygı ve işbirliği öğretme- ve öğrenme sürecine yön verdiği söylenebilir. Öğretmen, eğitim ve öğretim ortamında eğitim ve öğretimi etkileyen ve değiştirilmesi mümkün olan her şeyi değiştirebilecek hangi güç ve yetenekleri, imkân ve fırsatları varsa onları devreye sokmalıdır. Öğrencilerin dini ve ahlaki kişiliğini geliştirici bir tutum izlemelidir (Güneş, 2016, s. 10-14).

Öğretim Yöntemleri: Okullarda masaüstü, dizüstü, tablet bilgisayar, cep telefonu, akıllı tahta gibi araçların kullanımı giderek yaygınlaşmakta, böylece basılı ürünlere dayalı eğitim anlayışı, yerini “ekran okuma ve yazma, mobil öğrenme” gibi teknolojik aygıtların kullanıldığı yeni eğitim-öğretim ortamlarına bırakmaktadır. Bu gelişmeler eğitim program ve yöntemlerini etkilemekte, ders araç ve gereçleri ile etkinliklerde köklü değişimlere neden olmaktadır. Teknolojik gelişmeler bilgi düzeyinde olduğu kadar öğretim yöntem ve tekniklerinin de söz konusu teknolojiye ayak uydurmayı zorunlu duruma getirmiştir. (Güneş, 2016, s. 2) Kur'an okuma becerisinin gerçekleştirildiği öğretim ortamlarında eğitim teknolojileri ile çok yönlü olarak desteklemek gerekmektedir. Öğretim metotlarında teknolojik zenginliğe gidilmelidir. Kur'an ayet ve surelerinin farklı okuyucu alternatifleri sunulduğu internet sitelerinden öğretim ortamlarında ve evde yararlanılabilir. Bu türden sitelerde Kur'an sure ve ayetleri istenilen sayıda dinlenebilmektedir. Özellikle ezber ve doğru okuma konusunda etkin bir materyal olarak kullanılabilir. Örnek olarak (<http://www.houseofquran.com>) (<http://tr.assabile.com>) siteleri incelenebilir.

4.3. Kur'an Öğretiminde Anlama Boyutu

Kur'an öğretiminin önemli boyutlarından biri de anlama boyutu ile ilgilidir. Genel olarak anlam ve anlama ilgili tanımlar şöyledir: Anlam; bir kelimedden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, fehva, valör; bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey (TDK); dildeki bir birimin gerçek ya da düşsel dış dünyayla bağlantılı olarak zihinde uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce; bir dile getirişin belirttiği, düşündürdüğü, çağrıştırdığı şey, içerik; bir deyimden belli bir yorumda karşılığı olan nesne; bir sözcük, söz, konuşma ya da yazının, zihnimizde canlandırdığı, uyandırdığı tasarım, duygu, düşünce (tübaterim); sözcüklerin veya davranışların zihinde uyandırdığı izlenim; kelimenin tek başına veya söz içindeki öteki öğeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri; dilsel birimin ilettiği ya da uyandırdığı kavram; tasarım, düşünce, dilsel bir ifadenin göndermede bulunduğu şey dışında sahip olduğu iletişimsel içerik; bir kelimenin, sembolün, işaretin, anlatımın, teorinin taşıdığı bilişsel veya duygusal içerik; işaret

ile işaret edilen arasındaki bağlantı olarak tanımlanmaktadır. Anlama ise “olgu, bilgi ve süreçleri, birbirleriyle ilişkili olmaları yahut ilişkisizlikleri bakımından, öğeleri arasındaki anlam ilişkisi bulunan bir zihinsel çerçeveye oturtma”, “bir sembol, ifade ya da kavramı, kullanıldığı bağlama uygun bir anlam verme veya ona yüklenmiş olan anlamı kavrama”, bilgi basamağındaki bilgilerin bireyce özümsemesi, benimsenmesi”, “karşılaşılan sorunları, yeni durumları ve düşünceleri zihinde oluşturma” olarak tanımlanmıştır (Oymak, 2004). Bu tanımlardan hareketle anlam ve anlamayı Kur’an açısından değerlendirdiğimizde öncelikli olarak söylenecek şey insan zihninin Kur’an’la buluşturulmasıdır. Kur’an açısından anlama; Kur’an metninin insanla karşılaşması sonucunda insan aklının, düşüncesinin ve algısının birtakım bilgilere, kavramlara, yargılara, düşünsel yapı ve anlayışlara ulaşmasıdır. Kur’an metni açısından konuya bakıldığında anlam ve anlama okuma kavramları ile doğrudan alakalıdır.

Okuma, yazılı simgelerin algılanmasını, seslendirilmesini, elde edilen bilgilerin anlaşılmasını, bu bilgileri kendi arasında ve ön bilgilerle ilişkilendirilmesini içeren bilişsel yönü fazla olmakla beraber aynı zamanda duyuşsal ve devinişsel davranışları içeren bir süreçtir. Dolayısıyla bir sonuç olarak okumayı, metinde bahsedilen veya ima edilen bilgileri almak, kavramak ve kullanabilmek olarak değerlendirmek mümkündür (Başaran, 2013, s. 2278). Okumanın bir süreç olduğu kabul edilir. Bu süreç görme ile başlayan algılayma, seslendirme, anlama, beyinde yapılandırma ile sona erer. Okuma sürecinde göz, ses, beyin ve kalp devrededir. Duyusal etkinliklerle algısal etkinlikler iç içedir. Dolayısı ile okuma birçok organın birlikte gerçekleştirdiği karmaşık bir süreç olarak nitelendirilir. Bir yandan harf ve kelimeler gibi duyuşsal materyaller tanınır diğer taraftan da beyinde algılanır. Algılayma sırasında bu materyal hem örgütlenir, anlamlandırılır, hem de bunların eski bilgilerle bağlantısı kurulur (Yılmaz, 2008, s. 133). İki ayrı çaba gibi görünen “okuma” ve “anlama” aslında birbirine neden-sonuç ilişkisi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Okuma, sonucu anlamaya çıkan bir etkinliktir. Çünkü okuma, yazılı metinden anlam çıkarma ve metindeki bilgileri yaklaşık olarak yorumlama becerisi olarak tanımlanabilir. Düşünme ve okuma arasındaki ilişkiye birçok atf yapılmıştır. Okuduğunu anlama doğrudan düşünme ile ilgilidir. Okuduğunu anlama, hem dilde ve hem de düşüncede olan bir ilerlemedir (Yılmaz, 2008, s. 133). Okuduğunu anlama, okuma sürecinin hedef varış noktasıdır. Okuduğunu anlama, okumanın sadece bir ürünü değil, aynı zamanda metnin anlamını yapılandırma, metni anlamlandırma sürecidir. Okuduğunu anlama, okuma parçası üzerinde etkin ve bilinçli çaba gerektiren bütüncül bir süreç olarak görülür (Benzer, 2006, s. 22). Okuduğunu anlama ile desteklenmeyen bir okuma eyleminin gelişigüzel bir seslendirme ya da bir zaman kaybindan başka bir şey değildir (Ünal & Köksal , 2007, s. 2).

Anlamaya yönelik Kur’an öğretimi açısından okuma eyleminde temel amaç, okuduklarını anlama, okuduğu metne doğru tepkilerde bulunma yeteneğinin geliştirilmesidir. Okuma bu anlamda yeni bir anlam oluşturma etkinliğidir. Çünkü bireysel farklılıklar dikkate alındığında her bireyin Kur’an’ı okuması onunla iletişimi ve algılaması ortak anlayışlar yanında bireysel nitelikler taşır. Kur’an okuma bilişsel, duyuşsal ve devinişsel boyutları olan bir öğrenme sürecidir. Öğretim ortak yapılırsa da öğrenmenin bireysel tarafları ağır basar. Kur’an okuma sonucundaki elde edilmesi beklenen kazanımlara ba-

kıldığında bu durum daha iyi anlaşılır. Kur'an okuma sonunda öğrencilerin dini kavramları tanımaları, doğru anlamaları, dini kavramlarla ilgili söz varlıklarını geliştirmeleri, okudukları Kur'an metnini meal ve tefsir yardımıyla anlamlandırabilmeleri, metne yapılan yorumlarla ilgili olarak eleştirel bir bakış açısı geliştirebilmeleri, okuma etkinliğini salih amele dönüştürerek yaşamın bir parçası hâline getirebilmeleri, anlama yoluyla dini düşünce ufuklarını geliştirebilmeleri, karşılaştıkları olay ve olguları, sosyal hayatı Kur'an'dan hareketle eleştirel bir gözle okumaları, sahih bilgiye dayalı bir din anlayışı geliştirebilmeleri, insanlığın ortak sorunlarını görebilmeleri ve onlara çözüm üretebilmeleri amaçlanır. Bu anlamda Kur'an okuma etkinliği Kur'an okuyan kişinin zihinsel, duygusal ve ruhsal gelişimine katkı sağlayan bir iletişim süreci olabilmelidir. (Epeçan, 2009, s. 207-208) Kur'an'ı anlama boyutu ile okunmasından; öğrencinin ahlaki ve dini kişiliğinin geliştirilmesi, yaşadığı toplumla hem uyum hem eleştirel tarzda sağlıklı ilişkiler kurması, içinde yaşadığı çağının problemleri ile baş edebilmesi için gerekli olan bilgi ve donanımı sağlama amaçlanır.

Kur'an okuma aynı zamanda fiili bir duadır. Adeta Allah'a "Allah'ım! Senin diniyi doğru bir şekilde yaşamak istiyorum. İlmimi ve anlayışımı artır." demenin pratiğidir. Bu anlamda Kur'an okuma Allah ile etkileşimli bir biçimde ilahi mesajı anlama ve bu anlama becerisini geliştirme olarak nitelendirilebilir. Kur'an'ı anlayarak okuma, insanın dini hayatı için olmazsa olmaz bir yaşam becerisidir. Dini hayatın kalitesi ancak Kur'an'dan elde edilecek sahih bilgi anlayışlarla temellendirilebilir. Kur'an okuma dini hayatın merkezinde olması gereken ilahi terbiye ve etkileşim yoludur. Anlayarak Kur'an okuma düşünce, duygu, ilahi etkileşim, algılama, dini tecrübeler, çok yönlü öğrenmeler, ilham anlamında çağrışımlar, etkileme ve zihinsel yapılandırma süreçlerini kapsayan çok yönlü kompleks bir süreçtir. Bütün işlevselliği ile Kur'an okumadan temel amacın kısaca okuduğu Kur'an'ı anlama ve bu yolla anlama yeteneğini geliştirmek olduğu söylenebilir. Anlayarak, özümseyerek Kur'an okuma Taha Suresi 114.ayette geçen "Allah'ım! İlmimi ve anlayışımı artır." ayetinin pratik bir uygulamasıdır. İlim ve anlayış için gönderilen Kur'an'dan yararlanmadan Allah'tan ne tür bir ilim ve anlayış umulabilir?

Okuduğunu anlama, hem metindeki bilgiler hem de metne muhatap bireyin yorumlarını kapsayan, kitabın vermek istediği mesajların mantıksal olarak yapılandırıldığı etkin bir süreçtir. Okuma sürecinin esas hedefi olan anlamının gerçekleşmesi için okuyucunun etkin olması, bilişsel bir çaba içinde olması, belli bir niyet ve bilinçle okuma sürecine katılması gerekir. Bu nedenle Kur'an'ın anlaşılması ve anlamının kavranması büyük oranda okuyucunun önceki bilgilerine, okuma amaçlarına, beklentilerine, düşünme süreçlerine, Kur'an isim ve sıfatları ile ilişkisine, etkileşimli ve dinamik bir sürecin yaşanıp yaşanmamasına bağlıdır. Kur'an'ı anlama büyük oranda düşünme yolu ile gerçekleşir. Buna göre Kur'an'ı anlayarak okumaktan amaç; okuyucunun dini düşünce gelişimini inşa etmek ve yapılandırmak olmalıdır. Bu anlamda okuduğunu anlama bir metindeki sözcük veya kavramları ezberleme değildir. Kur'an meali ezberletme ile Kur'an metnini ezberletme arasında çok fazla bir fark yoktur. Kur'an meali ezberletmek Kur'an'ın anlaşılmasında bir araç olarak kullanılabilirse ancak o zaman belki bir işlev görebilir. Kur'an öğretiminde asıl olan zihniyetin ve duygusal yapının inşa edilmesine katkı sağlayacak anlayışların kazandırılmasıdır.

Kelime, kavram, cümle, paragraf veya metinlere can verme; bunları algısal veya yargısal birtakım işlemlerden geçirerek işlevselleştirmektir. Yani Kur'an'ı anlayarak okuma; Kur'an'ın akıl, kalp ve gönle yeniden indirilmesi ve yeni okuyuşlarla yeniden anlamlandırılmasıdır. Kur'an ancak bu takdirde diriler ve hayatlılarla buluşmuş olur. Kur'an'ın hayat veren çağrısına anlamsız ulaşamaz. Okuduğunu anlama, Kur'an metninde ilahi muradı arama, ulaşılan manalar üzerinde düşünme, ilahi muradın nedenlerini araştırma, hayatın ilahi rızaya uygun yaşanabilmesi için sonuçlar çıkarma ve kendini, sosyal hayatı insanlığın geleceğini yanıltmayan bir gerçeklikte değerlendirmedir. Ancak böyle bir okuyuştan sonra seçim yapma, karara varma, yorumlama, önemseme, öteleme, analiz-sentez yapma gibi zihinsel faaliyetler değer kazanır. Kur'an'ı okuyarak anlama öğrencinin kendi bilgi ve anlayışları ile çevresindeki dini anlayış ve uygulamaları Kur'an bilgisi ile test etmelerine ve karşılaştırma yapmasına imkân tanır (Epçaçan, 2009, s. 210).

Kur'an anlayarak okuma sürecinde anlamı bulma, kavrama ve anlamı değerlendirme gibi bazı aşamalar söz konusudur. Anlamı bulma aşamasında ayetlerde geçen kelimelerin ve kavramların anlamlarını bilmeye, mecaz kelime ve cümlelere, kelime ve dilbilgisi kuralları açısından incelemeye ve okuma kurallarına dikkat edilir. Okuduğunu anlamada, okunan kelimenin anlamını bilmek yeterli değildir. Kelimenin anlamını bilmenin yanı sıra anlama, kavrama, zihinde yapılandırma, aralarında ilişki kurma ve değerlendirme yapmak da gereklidir. Ayetin anlamını bulmada bağlam da çok önemlidir. Çünkü ayetlerin hem kendi bağlamı, hem ayetler grubundaki bağlamı, hem sure ve konu bağlamları söz konusudur. Ayetlerin anlaşılmasında asıl önemli bağlam ise Kur'an bütünlüğüdür. Kur'an ayetlerinin hiçbiri bu bağlamlardan koparılarak tek başlarına anlaşılabilir. İyi bir anlayışta bağlamlar arasındaki ilişkiler de dikkate alınır. Kur'an bütünlüğünde bir ayetin anlamını kavramak ise çok ciddi bir emeği ve birikimi gerektirir. Bunun için kavrama aşamasında bireyler tek başlarına Kur'an'dan hükümler çıkaramaz. Uzman görüşlerinden ve tarihi birikimimiz olan tefsir kaynaklarından yararlanılması şarttır. Anlamı yorumlama aşaması ise anlamı bireyin kendi sözcük ve cümleleriyle doğru ve etkili bir şekilde ifade etmesi ve açıklamasıdır. Anlamı değerlendirme, okuduğunu anlamının son aşamasıdır. Bu aşamada anlam delilleri ile birlikte analiz edilir. Anlamı değerlendirme aşamasında, metin ile okuyucunun düşünceleri arasında karşılaştırmalar yapılır ve sonuç değerlendirilir. Değerlendirme aşamasında Kur'an merkezli okuma durumları, birikimi, metin üzerindeki tecrübeleri, becerileri ve ön bilgiler Kur'an'ın daha doğru anlaşılmasında etkilidir. Çünkü öğrenciler okudukları Kur'an metnini kendinde var olan bilgi, deneyim ve değerlerden yararlanarak, onlarla karşılaştırarak anlamlandırır. Bu durumda okuduğunu anlamamanın, ön bilgilerini kullanarak metinde verilmek istenilen inanç, düşünce ve duyguları çözmek ve bunlara kendince anlam yüklemek, ön bilgileri ile metinden öğrendiklerini karşılaştırıp, sentez ederek yeni bir düşünceye ulaşmak olduğu söylenebilir (Epçaçan, 2009, s. 210-211; Yılmaz, 2008, s. 133). Bu nedenle Kur'an'ı anlama okuyucunun metni yeniden bir araya getirdiği bir süreç olarak görülmelidir (Ünal & Köksal, 2007, s. 2).

Kur'an açısından okuduğunu anlama basit, yorumlayıcı ve sorgulayıcı olmak üzere üç kategoride değerlendirilebilir. Basit anlama, Kur'an'da bilginin yerini bulma, bilgiyi

toplama, basamakları izleme, Kur'an'da geçen olumlu ve olumsuz karakterleri belirleme, yerleri belirleme, helal ve haram kapsamındaki açık yönergeleri izleme, metnin yapısal planının farkına varma gibi becerileri gerektirir. Yorumlayıcı anlamada ise ayet ve surelerin hatta Kur'an'ın ana temasını bulma, önemli fikirleri seçme ve bir hiyerarşi oluşturabilme, düşünceleri birbiri ile ilişkilendirerek organize edebilme, kavram ve ilkeleri güncelleyerek geliştirme, Kur'an konularını özetleme, zihinsel çıktuları ve etkilerini test edebilme, doğrudan anlatılmayan ima edilen manaları da anlayabilme, genellemeler yapabilme, varlık ilişkilerini anlayabilme, ileriye dönük tahminler yürütebilme, birbiri ile ilgili alanları belirleme, bilgi ve yorumları karşılaştırma, uygulamaları belirleme, uygulama yapma, metnin amacını göz önünde bulundurabilme, Kur'an'da geçen olumlu ve olumsuz kişi ve karakterlerin eğilim ve motivasyonlarını belirleme, okuyuş ve anlayışından zevk alabilme, metnin boş bıraktığı bir fikri Kur'an bütünlüğü içinde tamamlayabilme, zaman, mekân ve ortamları başka zaman, mekân ve ortamlarla karşılaştırma, anlamı kişisel tecrübelerle zenginleştirme, bilgi ve anlayışları içselleştirme ve duygusal imajlar oluşturma, Kur'an metnine duygusal tepkilerde bulunabilme, okuduğunu yeniden yapılandırabilme, okuma kurallarına dikkat ederek okuma, kendi hayatı ve yaşadığı sorunların çözümünde kullanabileceği çıkarsamalarda bulunabilmeyi kapsar. Sorgulayıcı anlamada ise ulaştığı anlam ve anlayışı, kalite, değer, doğruluk, gerçeklik, tarafsızlık, tutarlılık, ilgililik, yeterlilik açılarından Kur'an'ın metni ve amaçları ile sürekli karşılaştırmaktır (Yılmaz, 2008, s. 135). Kur'an'ı basit, yorumlayıcı ve sorgulayıcı bir şekilde okuyarak anlamının çeşitli okuma ve anlama düzeyleri oluşturacağı bu durumun da nasıl bir zenginlik ve çeşitlilik oluşturacağı tahmin edilmeyecek bir sonuç değildir. Bu anlamda öğrencilerin nasıl bir özgürlükle karşı karşıya olduklarının bilincinde olmaları gerekir. Ayrıca Kur'an'ı anlama becerisi kısa sürede kazanılan bir beceri olmadığı, yaşam boyu devam etmesi gereken bir süreç olduğunun da altı çizilmelidir. Çünkü Kur'an'ı anlamak için çok yönlü karmaşık bir süreçtir. Yalnızca Kur'an okumak da Kur'an'ı anlamak için yeterli değildir. İnsanın ve insan hayatının daha iyi anlaşılması için toplu okumalar gerekir. Başka bir deyişle Kur'an'ın iyi anlaşılması, insanın iyi tanınmasına ve anlaşılmasına bağlıdır. Bu süreç içerisinde öğrencilerin önceki farklı okuyuşları, daha önceki yaşantıları, metinle olan ilişkilerine yönelik takmacakları tavır gibi etmenler Kur'an'ın anlaşılmasına etki eden unsurlardır. Bu anlamda istiâze ve abdestli olmayı Kur'an okumaya manevi bir hazırlık olarak değerlendirmek gerekir (Benzer, 2006, s. 22).

4.3.1. Kur'an'ı Anlama Boyutunda Kullanılabilecek Strateji ve Teknikler

Okuduğunu anlama etkinliklerinde farklı türdeki metinler için farklı strateji, yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Kur'an metni ve meali birçok kitaptan farklı bir üslup ve anlatım biçimine sahiptir. Kur'an okuma ve anlama çalışmalarında bu durumu dikkate almak gerekir. Öncelikle Kur'an ayetlerinin öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olup olmadığına dikkat edilmelidir. Çocuk ve gençlerle yapılacak meal çalışmalarında sure ve Kur'an sıralaması değil çocukların gelişim, ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Mealler çocuğun ve gencin diline aktarılmalıdır. Yetişkinlere ve her düzeyden insan-

lara hitap eden ve haklı ve yerinde bir tutum olarak bilimsel kaygılar taşıyan meal ifadelerini çocuklar ve gençler anlamakta zorluk çekebilirler. Örneğin ihlas Suresi 3. ayetinde geçen "... O doğmamış ve doğurulmamıştır..." mealini çocuklar ve gençler anlamakta zorluk çekmektedirler. Bu mealini bu haliyle onlara sunmak yerine onlara uygun açıklamalarla sunmak gerekir. "Allah'ın oğlu, kızı, akrabası, annesi babası yoktur..." açıklaması ile ayet daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

Kur'an meal çalışmaları öğrencilerin okuduğunu anlama stratejilerinden ve Türkçe ve Edebiyat derslerindeki anlamaya yönelik kazanımlarından yararlanılabilir. Kur'an meal çalışmaları aşağıdaki etkinlik ve stratejilerden yararlanılabilir. Ayet, ayet grupları ve sureler kendi yapısına göre bir veya birkaç stratejiden yararlanmayı gerektirebilir.

Sözlük çalışması: Anlamı bilinmeyen kelime ve kavramlarla bir anlama oluşturulmaz. Kur'an mealinde geçen ilk kez karşılaşılan anlamı bilinmeyen kelime ve deyimlerin anlamlarını sözlük yardımıyla öğrenme etkinliğidir.

Anafikir bulma: Ayet, ayet grupları veya surenin ana fikrini bulmayı amaçlayan etkinliktir. Metin veya paragrafta üzerinde durulan, açıklanan, tartışılan olay, varlık, düşünce ya da duygu metnin konusunu oluşturur. Metin veya paragrafta neden söz ediliyorsa konu odur. Ana fikrin belirlenmesinde ana fikir-konu ilişkisi, metin tür ve yapıları, önemli fikirlerin belirlenmesi, ulaşılan ana fikrin doğruluğunun izlenmesi ve yardımcı stratejilerin kullanılması önemli etkenler olarak görülmektedir. Metin içerisinde ana fikrin sabit bölgesi olmadığı gibi ana fikir bazen açıkça bazen de ima edilmiş bir şekilde geçebilmektedir. Bu nedenle metnin ana fikrinin belirlenmesi pek çok değişkene bağlıdır. Metinde ana fikri belirlemeye yarayacak temel fikirleri bulma, ana fikirle ilişkili ve ilişkisiz fikirler üzerinde ayırım yapabilme, öğrencilerin bu konulardaki bilgi ve deneyimi etkili olabilir (Çetinkaya, Ateş, & Yıldırım, 2013, s. 191). Kur'an ayetleri ile ana fikir çalışması yapılırken bazen konuyu bulmak zor olabilir. Çünkü bir ayette birden fazla konu yer alabilmektedir. Bu durumlarda ana fikri bulmak için ayet veya sureye daha üst bir bakış gerektirebilir.

Örtülü anlamları bulma: Ayetlerin veya ayet gruplarının içerdiği örtülü anlamları bulma etkinliğidir. Cümle içerisinde doğrudan söylenmemiş olan veya ima edilen bazı bilgi ve düşüncelere örtülü anlam denir. Bazı cümlelerin içerisindeki kelimeler, doğrudan anlatmadığı hâlde bazı anlamları çağırır. İşte cümlede doğrudan söylenmemiş olup dolayısı ile anlaşılabilir yargılardır. Yani örtülü anlam, üstü kapalı ifadeler olup bir cümlenin anlamından çıkarılabilecek diğer anlamlardır. Bir cümledeki örtülü anlamın ortaya çıkması, okuyucunun cümleyi iyi yorumlamasına bağlıdır. Bir cümledeki açık anlamların yanında çeşitli çıkarımlar yolu elde edilebilecek sezgiye açık manalardır. Örtülü anlamın dil bilimsel karşılığı olan ifadeler metnin derin yapısının anlaşılmasında büyük öneme sahiptir. Açık anlatımda birden çok yorum çıkmaz, herkes aynı şeyi anlar. Açıklığın olmadığı anlatımda ve örtülü anlamlarda ise kapalılık söz konusudur (Aktaş & Şentürk, 2016, s. 373).

Sebeplerin bulma: Ayetleri sebep-sonuç ve amaç-sonuç ilişkileri bakımından incelemeyi. Sebep ve sonuç ilişkisi metin bağlamında olabileceği gibi metnin insan hayatına yansıyan yönleri ile de ilişkilendirilerek kullanılabilir.

Yüzey yapı ve derin yapı çalışmaları: Ayetlerdeki yüzey yapıdan derin yapıya anlamlar çıkarılması ve yorumların yapılabilmesidir. Metinlerdeki derin yapı yüzey yapının karşıt durumu olup bir cümlelin soyut olarak anlam bilimsel boyutunu temsil eder. Bu yapı cümlelin biçimsel veya sentaktik görüntüsünün aksine görünmeyen fakat algılanabilen düzeyi ile ilgilidir. Cümlelin bu seviyesi bize aynı yüzey yapıya sahip cümlelerin derinlerinde yatan farklı anlamları ayırt etmemiz konusunda yardımcı olur (Demirci, 2010, s. 293). Dile ait olan ve morfolojik, fonetik ve sentaktik yaklaşımlarla kolayca açıklayamadığımız birçok olayı derin ve yüzey yapı kavramı ile açıklığa kavuşturabilmekteyiz (Demirci, 2010, s. 302). Metindeki derin yapı cümlede yer alan mantıksal ve soyut yapıdır. Yüzey yapı ise derin yapıda var olan anlamların açıklanış biçimi, sözcüklere dökülmüş halidir. Her iki yapı bir takım dönüşüm kurallarıyla birbirine bağlıdır (Oymak, 2004, s. 4).

İlişkileri bulma veya ilişkilendirme: Metinde geçen ilişkileri bulma tekniği de metnin anlaşılmasına katkı sağlayan önemli bilişsel.

Sorun çözme: Metinde bir sorun ya da bir sorunun çözüm yolu gösteriliyor mu? İnsan yaşamı ile ilgili hangi sorun veya sorunların giderilmesi için bir yol önerilmiş olup olmadığı araştırılan bir tekniktir (Dönmez, 2006, s. 145).

Anlam bağlam ilişkisini bulma: Anlam ortaya çıktığı ya da çıkarıldığı bağlama sıkı sıkıya bağlıdır. Buna göre, anlam ancak bir bağlamda var olabilir. (Çakır, 2004, s. 248) Metinler bağlam aracılığı ile anlaşılır. Bağlamından koparılmış ayetler yanlış anlaşılma-ya açıktır. Bağlamlar ayetin geçtiği yerdeki, bağlamı, konu bağlamı ve Kur'an bağlamı olmak üzere üç şekilde ele alınabilir. Bir ayet önce surede geçtiği yere göre sonra konu bağlamına göre anlaşılır. Kur'an'ın bütünlüğü tüm ayetler için en üst bağlamı oluşturur.

Sıralama yapma: Bu etkinlikte olay veya kavramların belli bir sıra oluşturup oluşturmadığına bakılır. Olayların sıra içerisinde gerçekleştiğini gösteren ipucu kelimelerin keşfedilmesinden yararlanılabilir (Dönmez, 2006, s. 145).

Kıssalarla çalışma: Kur'an kıssaları ile ilgili yapılacak çalışmalar, karakterlerin bulunması, karakterlerin olumlu veya olumsuz özellikleri ile tanımlanması, varsa mekânın tanımlanması, kıssadaki problemin tanımlanması, olayı başlaması, olayların gelişmesi, kıssanın sonuçlandırılması olarak özetlenebilir. Kıssadan çıkarılacak dersler en son asıl istenen etkinliktir. Diğer bir deyişle hikâyelerle de metin anlaşılmaya çalışılabilir.

Karşılaştırma yapma: Kur'an'ı anlama etkinliklerinde inanç, fikir ve duyguların karşılaştırılması yapılabilir. Bu etkinlikte öncelikle kıyaslanan şeyler inanç, düşünce, kavram, kişi, olay vb. bulunması gerekir (Dönmez, 2006, s. 145).

Tanımlama çalışmaları: Ayetlerde geçen kelime ve kavramların tanımlanması kavramların ve konuların daha iyi anlaşılmasına aracılık edebilir. Şöyle ki, her tanım kavramların ve konuların farklı bir yönüne vurgu yapar. Tüm tanımlar birleştirildiğinde kavramlar ve konular daha iyi anlaşılmuş olur.

Metafor çalışması: Metaforlar öğretmenlere öğretimlerini daha iyi hale getirmek için uygulamalar hakkında bilgi sağlayabilir. Metafor eğitim öğretim alanında bilinenden bi-

linmeyene ulaşmak ve somuttan soyuta doğru gitmek gibi iki temel ilkeyi esas alır. Bilinen, nesne veya gerçeklikten yola çıkarak bilinmeyi, görülmeyi açıklamada kullanılabilir. Metaforlar eğitimsel alanda kullanıldıklarında anlamayı aktif olarak yapılandıran bir öğrenme yaklaşımı sağlayabilir (Demir, 2017, s. 1704).

Kavram haritası oluşturma: Kavram haritaları kavramların kavramsal ilişkilerini anlama açısından son derece yararlıdır. Kavram haritaları ile daha önce birbirinden ayrı ve farklı bölümlerle ayrılmış görünen konular, gözle görülür bir şekilde birbirine bağlı bir yapıda olduğu fark edilir. Düşünceler kapsam, detay ve kapsamına göre sıraya konulur. Kavram haritaları ile görsel zekâyâ sahip öğrenciler konuyu daha iyi öğrenme imkânına sahip olurlar. Kelime ve kavramlar birbirleri ile ilişkilendirildiği için daha uzun süre hafızada kalmaları sağlanabilir. Bilinmeyen kavramlar karşılıklı ilişki ile daha anlaşılır duruma gelir (Dönmez, 2006, s. 145).

İşbirlikli Çalışmalar: Öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin gelişiminde etkili olan önemli bir faktör de işbirlikli okuma, tartışma ve sorgulamadır. İşbirlikçi okuma, tartışma ve sorgulamada birinci adımda öğrenci ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak gruplar oluşturulur. İkinci adımda çocukların seviyesine uygun ve onlar için önemli olduğu düşünülen metin veya tartışmaya açık sorular hazırlanır. Soruların metni anlamada yazınsal, bilgilendirici, eleştirel, değerlendirici, estetiksel olma gibi farklı bilişsel süreçleri kapsayacak nitelikte olmasına dikkat edilir. (Epçaçan, 2009, s. 219) Öğrenciler, kendileriyle anlama düzeyleri eşit / benzer olan diğer bireylerle etkileşim içinde oldukları sosyal ortamlarda gerçekleşen işbirlikli okumalarla etkili öğrenmeler gerçekleştirilebilir. Tüm öğrenmelerde olduğu gibi okuduğunu anlamada da sosyal etkileşimlerin, bireyler arası öğrenmelerin büyük katkısı vardır (Epçaçan, 2009, s. 219) Ancak yorumlar için öğrencilere düşüncelerini formüle etme fırsatı ve gerekli zaman verilmelidir.

Analiz: Bir ayet, ayet grubu veya surenin kendisini meydana getiren öğelerine söz konusu metinle ilişkileri koparılmadan ayrıştırılması ve daha kolay anlaşılabilir hale getirilmesidir. Bir metnin parça bütün ilişkisi içinde, söz konusu yapıyı etkileyen faktörlerle birlikte kavranıp yorumlanmasına yönelik araştırma, irdeleme, bölümlere ayırma ve çözümlenme işlemidir (Oymak, 2004, s. 3).

Sentez: Anlamın sentezini yapma işlemi metne ilişkin sentezler yapmaktır. Kur'an'ın metni ile ilgili birtakım ileti ve mesajları, bir araya getirerek işlem yapma ya da yeni ilişkiler oluşturma becerisidir (Temizkan & Sallabaş, 2011, s. 208). Kur'an mealinde bağlam, konu ve Kur'an bütünlüğü oluşturabilme sentez stratejisinin uygulama alanını oluşturur.

Metnin amacı ile ilgili sorular sorma: Öğrencilerden metinle ilgili sorular oluşturmaları istenebilir. Konu ile ilgili soru sorabilmek konunun doğru anlaşıldığını gösterir. Okuma sonrasında iyi bir okuyucu seçici tekrarlı okumalarla metnin genel anlamını, düşüncelerini özetlemeye çalışır. Metinle ilgili yansımalar yapar. Metinden gelecekte nasıl yararlanılabileceğini, metnin kendisine neler kazandırdığını düşünür (Epçaçan, 2009, s. 2012). İşte Kur'an'ı doğru okuyan ve doğru anlayan zihin bu zihindir.

Tekrar: Öğrenilen bilginin tekrar edilmesi bellekteki kalıcılığını artırır. Öğrencinin metin okunduktan sonra kendi cümleleriyle metni tekrar etmesi, okuduğunun hafızada

tutulmasını sağlar. Öğrenilen bilgi ne kadar çok tekrarlanırsa zihinde kalma olasılığı da o kadar artar. (Yılmaz, 2008, s. 133) Tekrar Kur'an'ın da kullandığı bir öğretim yöntemidir. Ayrıca hatırlatmanın müminlere faydalı olacağı belirtilir (51/Zariyat/55).

Cümle dağıtma: Her öğrenciye ayetlerde geçen cümlelerden seviyelere uygun açık anlaşılır birer cümle dağıtılmasıdır. Bu etkinlikte ayetin tamamı değil de ayetin öğrenciye uygun bir bölümünü kullanma söz konusudur. Öğrenilen sahiplenilmiş cümleler daha sonraki gün ve haftalarda tekrar edilerek kalıcı öğrenmeye çalışılır. Bu uygulama yaz Kur'an kurslarında uygulanmış ve Kur'an'ı anlamada oldukça işlevsel olduğu gözlenmiştir.

4.4. Kur'an Öğretiminde Uygulama Boyutu

Kur'an okumanın doğru sonucu anlama boyutundan uygulamaya geçiştir. Okuma eylemi anlama gerçekleşmeden amacına ulaşmadığı gibi anlama da uygulamaya geçmeden amacına ulaşamaz. Bireyin okuduklarından anlam çıkarması, bunların üzerine düşünmesi, değerlendirmesi anlamlı ve kaliteli bir okuma süreci için gerekli olduğu gibi anladıklarını da yaşam kalitesine dönüştürmesi beklenir (Kabaran, Altıntaş, Kabaran, & Sidekli, 2016, s. 3-4). Kur'an öğretiminde öğrencinin okuduğunu öğrendiği söylenebilmesi için okuduğunu anlaması ve uygulamaya geçirmesi gerekir. Bu nedenle Kur'an okumanın hem zihinsel hem de sosyal yönü hem de kulluk yönü söz konusudur. Allah-insan ilişkisi, insan-insan-ilişkisi ve insan-çevre ilişkisi uygulama alanı için oldukça zengin fırsatlar sunar. Aile, komşu, arkadaş, komşu ve kardeş gibi birçok insan ilişkisi uygulama alanına girer. Herkesin yaptığı, yapacağı, gördüğü, takdir ettiği bir iyilik vardır. İbadetin genel anlamı kapsamında hayatın içinden birçok insani faaliyet uygulama alanına girer. Hatta mübah davranışlar bile yerine göre ibadet kabul edilmektedir. Ahlaki ilke ve değerlerin her insan hayatı için ne kadar gerekli olduğu birçok olay ve olgudan hareketle öğrencilerin öğrendiği Kuran hakikatleri ile ilişkilendirilebilir. Kur'an'ın nasıl uygulanacağı Hz. Peygamber'in uygulamaları örnek olarak öğrenme ortamına taşınabilir.

Din eğitiminde uygulama alanı bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanı birlikte kapsar. Öyle ki, din eğitiminde gerçekleşen öğrenmelerin birçoğu doğrudan eylem ile ilgili değildir. Bilişsel alan, anlama, kavrama, tahminde bulunma, çıkarımlar yapma, değerlendirme gibi zihinsel öğrenmelerin; duyuşsal alan ise sevgi, korku, ilgi, tutum gibi duygusal yönlerin baskın olduğu alandır (Temizkan & Sallabaş, 2011, s. 208). Kur'an öğretimi insanın hem duygu hem de düşünce dünyasına hitap edebilmelidir. İnsan yaşamında duygu, düşünce ve eylem birbirinden kopuk değildir. Yanlış bir anlayışın düzeltilmesi uygulamaya girebileceği gibi bir duygunun kontrol edilmesi de uygulama kapsamına girer. Asıl uygulama öğrencinin iyi ve kötüye karşı kendi iç dünyasından hareketle bir tutum geliştirebilmesidir. Helal ve harama, doğru ve yanlışta adalet ve haksızlıklara karşı doğru tepkiler geliştirmeyi öğrenmesidir. Uygulama konusunda öğrencilere baskı, zor ve şiddet kullanılmamalıdır. Uygulama ile ilgili bir sorun varsa öğrencilerin sorunlarını öğretim ortamına taşıyabilmesi çok önemlidir. Öğrencilerin içten güdülenmesi, okumaya, anlamaya ve uygulamaya karşı istekli hale gelmesinin yol ve yöntemleri araştırılmalıdır. Motivasyon-

yon tekniklerinden yararlanılmalı, iç disipline önem verilmelidir. Çünkü ilgi ve isteği olan öğrenci okuduğunu daha iyi anlar ve uygular. Gerçek bir din eğitiminde isteklerin yönetilmesi, yönlendirilmesi ve gönüllülük esastır. Ayrıca öğrencilerin anlam boyutunda kazandıkları öğrenim çıktılarını hayatın içinden olaylarla ilişkilendirebilmeleri için mutlaka somut örnekler verilmelidir. Ancak bu şekilde olumlu ve olumsuz dünyaya karşı bir değer temelli bir tutum geliştirebilirler. Geliştirdikleri tutumları doğru yerde ve doğru zamanda harekete geçirip geçiremedikleri izlenmelidir. Her düzeyde öğrenciler için bir uygulama müfredatı oluşturulabilir. Öğrenciler öğrendikleri ayet ve surelerden uygulama olarak neler yapabileceğini ve neleri başaracağını bilmelidir. Öğrencilerden beklentiler de bu uygulama müfredatına göre olmalıdır. Öğrencilerin okuma ve anlama süreci sonunda konu hakkındaki bilgileri, bilmek istedikleri ve öğrendikleri ile yapabildikleri grafiksel olarak düzenlenebilir. Bu strateji öğrencilerin okuma işleminden elde ettiği bilgi ile önceki bilgileri arasında bağlantı kurmasına, hatırlamalarına, bilgiyi düzenlemesine, kavram ve sözcükleri gözden geçirmesine, bütünleştirmesine, değerlendirilmesine ve özetlemesine yardımcı olabilir (Dönmez, 2006, s. 147).

Kur'an'ı okumak ve anlamak onu ses, söz, nefes, düşünce, duygu ve eylem olarak yorumlayabilmektir. Bu bağlamda öğrenciler Kur'an metninden bilişsel ve duyuşsal olarak etkilenebilmeli, Allah'ın sözlerinden anladığını davranışlarında ve ilişkilerinde de uygulayabilmelidir. Hayat tarzı ile yorumlanmayan Kur'an bilgisi amacına uygun olarak işlenmemiş veri hükmündedir. Kur'an bilgisini bir veri olmaktan kurtarmanın yolu onu özümseyerek işlemekten ve yaşamaktan geçer. Kur'an bilgisi ancak hayata geçirildiğinde, bir inanç, düşünce, duygu ve eyleme dönüştüğünde işlenmiş sayılır (Güçlü & Soti-rofski, 2006, s. 353).

Sonuç

Kur'an okuma anlayışları ve Kur'an algıları Kur'an öğretimini olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu nedenle araştırmada öncelikle Kur'an okumanın mahiyeti üzerinde durulmuştur. Bakara Suresi 121.ayette geçen "kitabı hakkı ile okuma" ifadesi ile ilgili tefsir kaynaklarında yer alan yorum ve görüşlerden yararlanılmıştır. Kur'an öğretim anlayışını şekillendiren ikinci bir husus da Kur'an'ın ne olup olmadığı ile ilgili tasavvur ve algılardır. Araştırmada Kur'an'ın ne olduğu Kur'an'ın isim ve sıfatları ile açıklanmış yanlış veya indirgemeci Kur'an tasavvurlarına örnekler verilmiştir.

Araştırmada Kur'an okuma çok yönlü bir beceri olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum Kur'an öğretiminde farklı yönleri ile gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Çünkü Kur'an öğretiminde ortaya çıkan her bir boyut kendine özgü özel öğretim yaklaşımlar, yöntem ve teknikler gerektirmektedir. Genel okuma becerilerinden farklı olarak Kur'an okumanın dört boyutu olduğu söylenebilir. Birincisi manevi, ikincisi lafzi okuma boyutu, üçüncüsü anlama dördüncüsü de uygulama boyutudur. Lafzi okumada daha çok duyuşsal ve şekilsel yetiler kullanılır. Bir metnin doğru okunmasını gerektirecek kadar da mantık ve anlayış elbette okumanın gereğidir. Fakat asıl gerçek bir okumada anlam ve anlama ön plana çıkmaktadır. Buraya kadar başarılı bir okuma da yeterli değildir. Uygulama

boyutu da Kur'an öğretiminin dikkate alınması gereken amaç boyutunu oluşturur. Çünkü Kur'an okuma, Kur'an lafzını okuma ile başlayıp itiba ve itaata götüren bir süreç içinde geliştirilen bir öğrenme ilişkisidir.

Her Müslüman Kur'an ile eğitim ilişkisini ölüm kendisine gelinceye kadar sürdürmelidir. Müslümanların Kur'an ile ilişkisinde yaşam boyu sürdüreceği eğitim dersleri şu başlıklarda özetlenebilir. Bunlar; Kuran'dan yararlanmaya hazır oluş ve layık olma, yüzünden orijinal metnin okunması, Türkçe mealinin okunması, konu veya kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için tefsir kaynaklarından ve uzmanlardan yararlanılması ve yapabildiği kadar ezber dersi olmalıdır. Hiçbir insan hidayet kaynağı olarak Kur'an'ı tüketemez. Kur'an insanın niyetine, manevi yükselişine, samimiyet ve bağlılığına kısaca içinde bulunduğu manevi ihtiyaca göre insanı etkiler. Kur'an, işitip itaat edenlere, susup dinleyenlere rahmet ve bereketini açar. Bu nedenle Kur'an'dan yararlanabilecek okuyucu nitelikleri olarak Kuran'da iman etme ve muttaki olma sıfatları tekrarlanır. Bunun dışında Kur'an'daki öğretileri başkalarına aktarmaya, paylaşmaya ve danışmaya da açık olmalıdır. İnsan için noktası konulmuş olmuş bitmiş bir doğruluk anlayışı ve yaşantısı yoktur. İyi bir Kuran öğrencisi donmuş katılaşmış kabullerin yetenekleri körleştirmesine engel olmalı, yapılacak eleştirileri öğrenme fırsatlarına çevirebilmeli ve yeni öğrenmelere hazır olmalıdır.

Kaynakça

- Aktaş, E., & Şentürk, L. (2016). Örtülü anlam unsurlarının Türkçe dersi öğretim programı ve çalışma kitaplarındaki yeri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), s. 371-394.
- Başaran, M. (2013). Okuduğunu anlamının bir göstergesi olarak akıcı okuma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), s. 2277-2290.
- Benzer, A. (2006). Türkçe ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının okuduğunu anlama ve okuma stratejilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Social Science* (43), s. 21-30.
- Brown, D. L., & Briggs, L. (1989). Success in reading: four characteristics of strategic reader. *Reading Horizon*. http://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1650&context=reading_horizons adresinden alındı
- Çakır, C. (2004). Anlamın bağlam açısından incelenmesi: kökanlambilim ve artanlambilim. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), s.245-255.
- Çamdibi, H. M. (2010). *Eğitim İlkeleri ve Rehberlik*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Çetinkaya, Ç., Ateş, S., & Yıldırım, K. (2013). Anlam kurmanın zor ve önemli bir becerisi: ana fikri bulma. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(3), s. 188-210.
- Demir, Ö. (2017). İDKAB öğretmen adaylarının metaforik çevre algıları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), s. 1700-1714.
- Demirci, K. (2010). Derin yapı ve yüzey yapı kavramlarından ne anlıyoruz? *Turkish Studies International Periodical For the Languages*, 5(4), s. 291-304.

- Dönmez, C. (2006). Sosyal bilgilerde öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesinde metin yapısına bağlı olarak kullanılacak strateji ve teknikler. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), s. 137-154.
- el-Cezairi, B. (2011, 05). *Mülteka Ehlu'ttefsir*. 09 20, 2017 tarihinde tefir.net: <https://vb.tafsir.net/tafsir26293/#.Wb6JusjXaUk> adresinden alındı
- Epçaçan, C. (2009). Okuduğunu anlama stratejilerine genel bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), s. 207-223.
- Gencer, Ö. (2009). Salim Razi, “Okuma becerisi öğretimi ve değerlendirilmesi” (Kriter Yayınları, İstanbul, 2008. 196 s., ISBN 978-975-01186-9-2). *Kitap Değerlendirmesi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(8), s. 469-471.
- Güçlü, N., & Sotirofski, K. (2006). Bilgi yönetimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), s.351-371.
- Güneş, F. (2016). Bilgiden beceriye sınırsız eğitim. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 1(1), s. 1-19.
- Kabaran, G. G., Altıntaş, S., Kabaran, H., & Sidekli, S. (2016). Analitik ve holistik düşünen sınıf öğretmeni adaylarının kullandıkları okuduğunu anlama stratejileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), s. 37-57.
- Oymak, R. (2004). Türkçe öğretiminde dilbilgisel bir biçimbirim/ulam olan “kip” kavramının biçimdizimdeki işlevi ile kavranma düzeyi ve geleneksel dilbilgisi eleştirisi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, s. 1-18.
- Şenat, F. A. (2011). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin anlayarak Kur’an okuma durumları üzerine bir çalışma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(1), s. 143-164.
- Temizkan, M., & Sallabaş, E. (2011). Okuduğunu anlama becerisinin değerlendirilmesinde çoktan seçmeli testlerle açık uçlu yazılı yoklamaların karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi* (30), s.207-220.
- Ünal, E., & Köksal , K. (2007). Okuduğunu anlama ve sorular. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(9), s. 1-13.
- Yılmaz, M. (2008). Türkçe'de okuduğunu anlama becerilerini geliştirme yolları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), s. 131-139.
- Yılmaz, A. (2004). Kur’an’ı salt okumanın değeri . *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, s. 63-105.
- BIBLIOGRAPHY Altafsir.com: Taberi, Zemaşşeri, Razi, Kurtubi, İbn Kesir vb. (2002). *et-Tefasir*. 23.08.2017 tarihinde <http://www.altafsir.com/Tafasir.asp?tMadhNo=1&tTafsirNo=1&tSoraNo=2&tAyahNo=121&tDisplay=yes&UserProfile=0&LanguageId=1> adresinden alındı.